

Fylogeneze a diverzita obratlovců

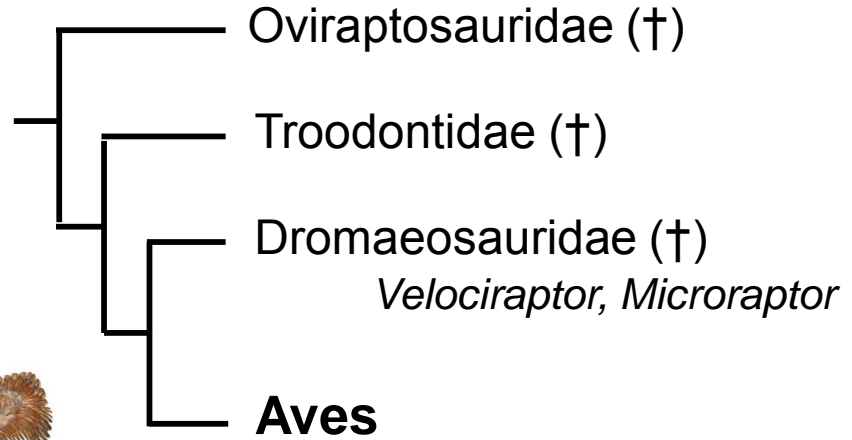
11. Diapsida, AVES

Theropoda

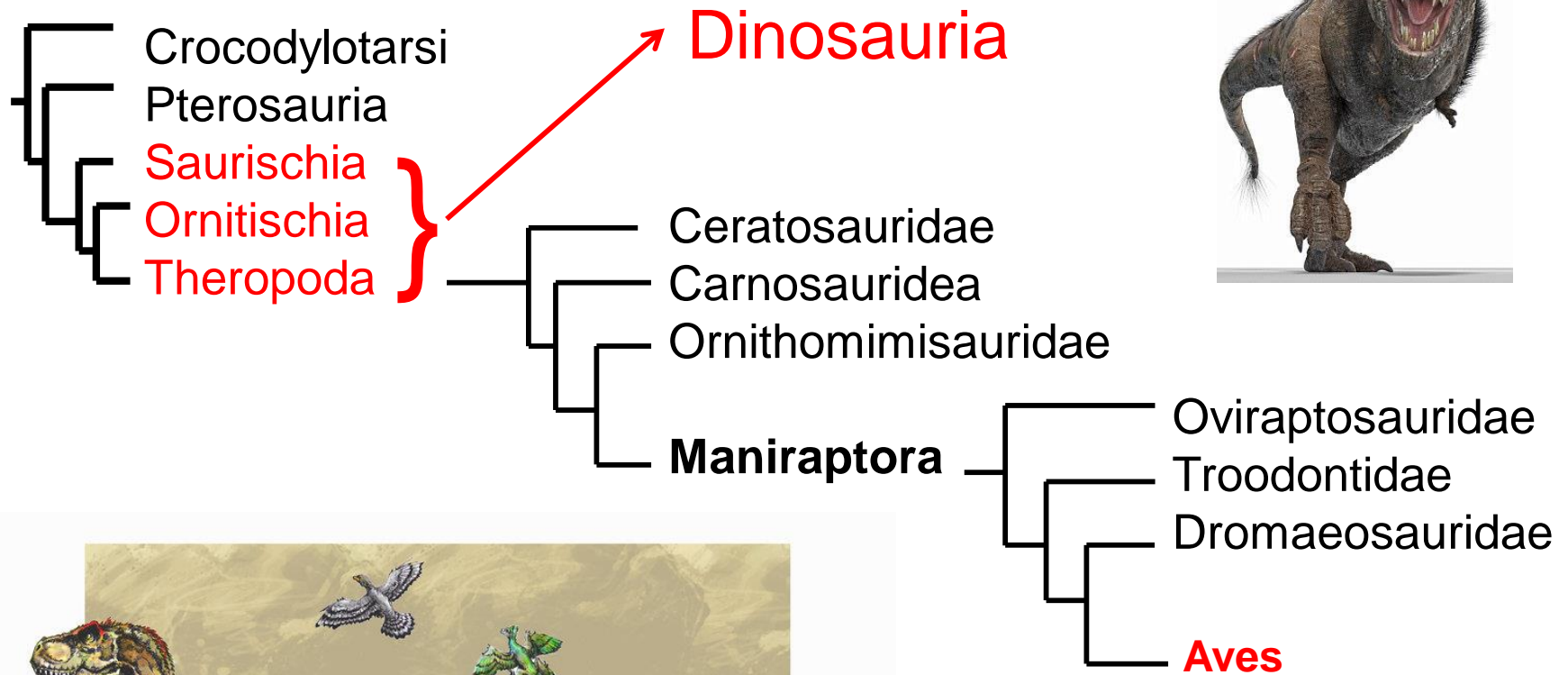
Maniraptora (†)

Velociraptor

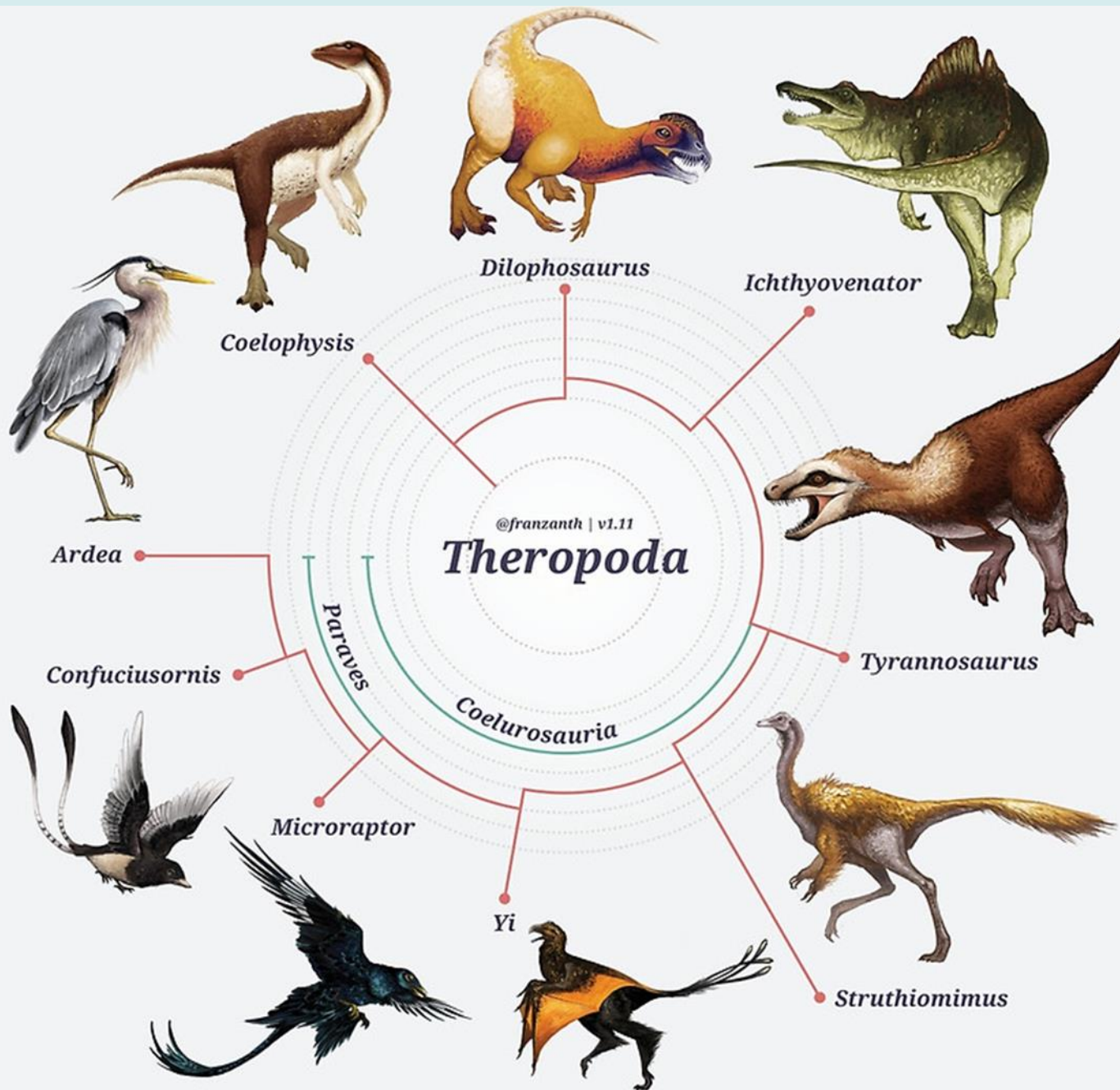

Aves

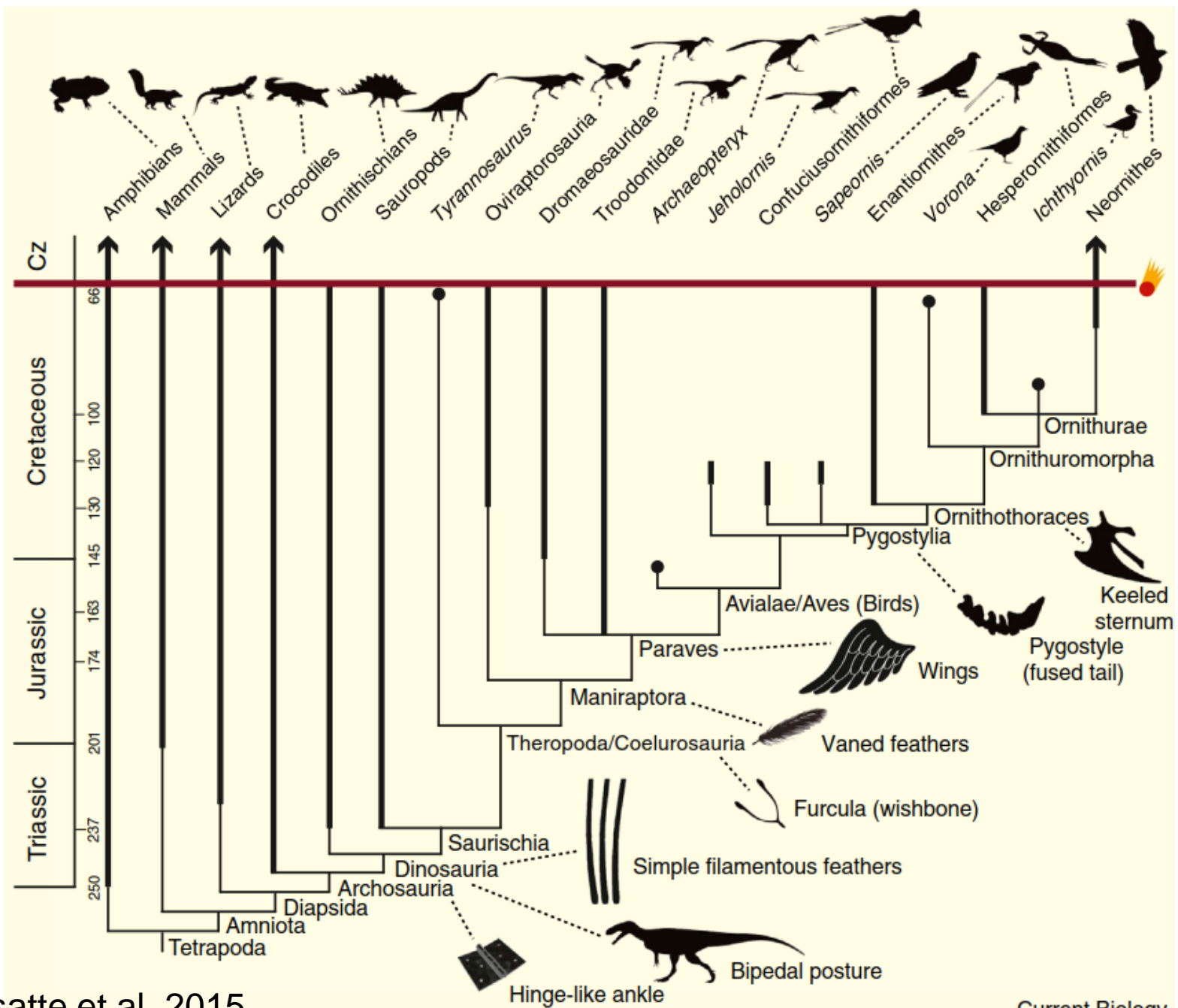
původně bipední theropodní plazi

!

Maniraptora

Prodloužené přední končetiny, srůst klíčních kostí do vidlice=**furcula**, bipední pohyb, končetiny bez redukce, srůst tibie a části zánártí= tibiotarsus, opeření, různé typy, **p. uncinati, crista sterni** (dříve jako apomorfie ptáků!)

vznik aktivního letu

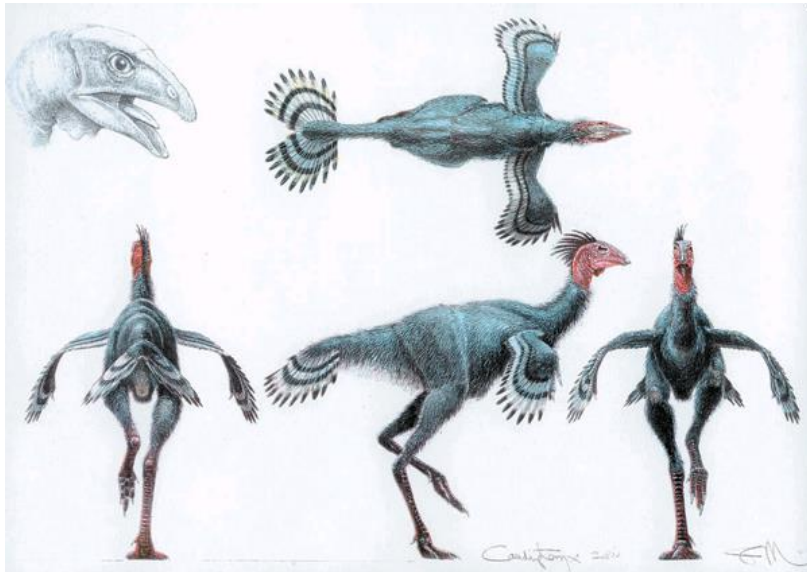
Arboreal theory – z klouzavého letu ze strumů

Dromaeosauridae, Microraptor

opeření na zadních končetinách

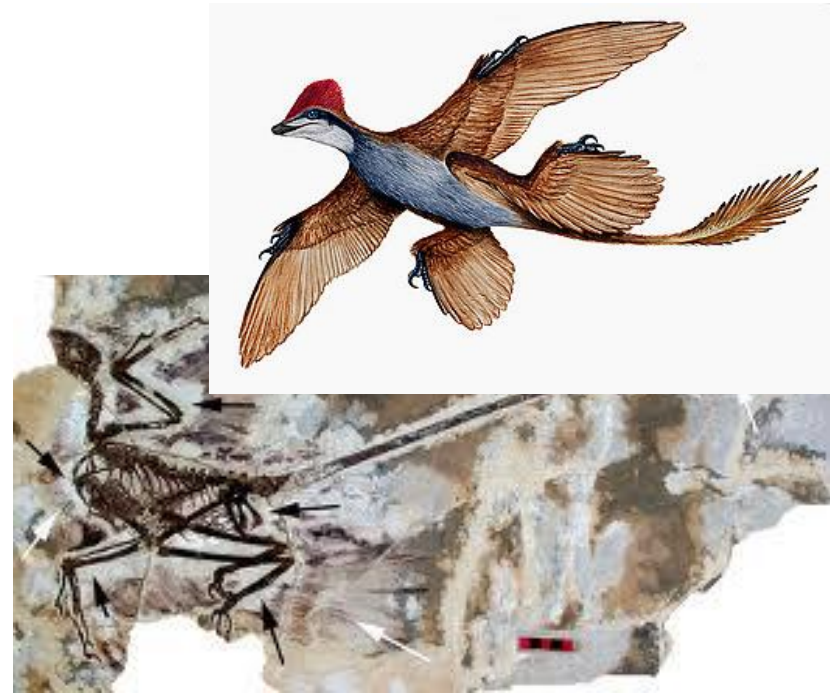
Cursorial theory – z rychlého běhu, velmi rychlí běžci
vzlet ze země po úpravě krkavčí kosti (procoracoid) –

zdvih křídla nad horizontální polohu

Caudipteryx zoyi

Microraptor gui

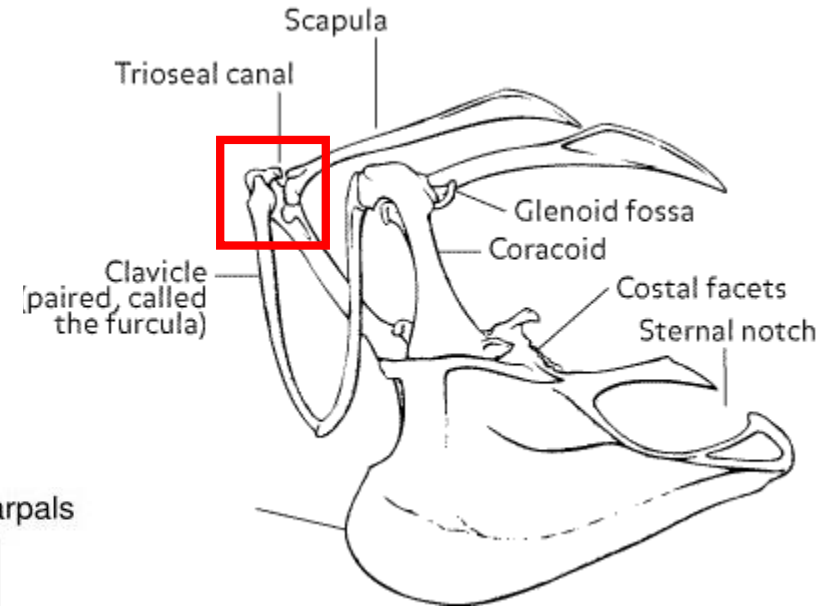
Foramen triosseum – kladka

Mezera mezi

- coracoid
- clavicle
- scapula

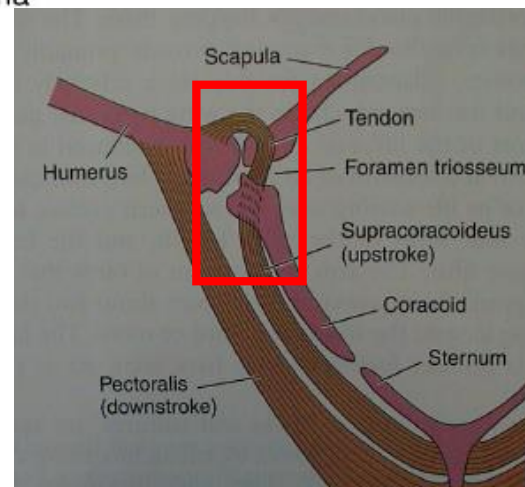
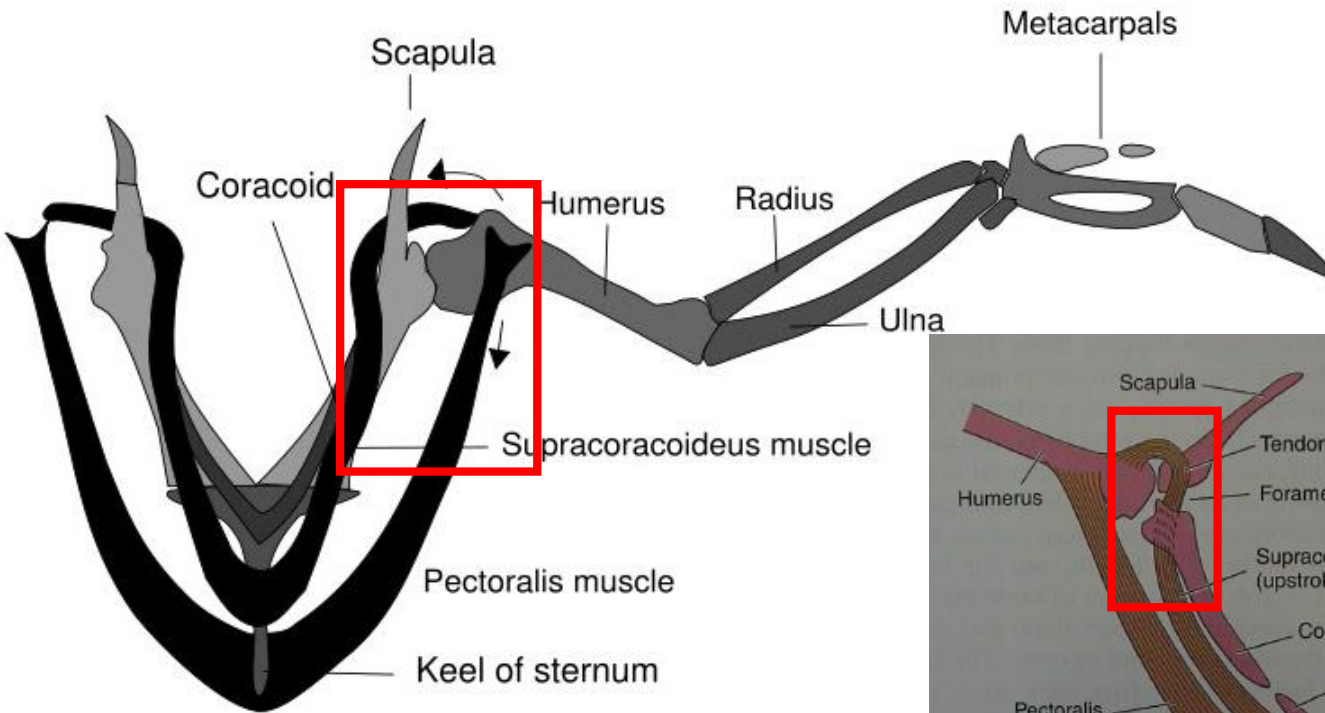
úpon přes hlavici kosti krkavčí (procoracoid) a ramenní kloub na kost pažní, zvedá křídlo při letu nahoru

Prochází tudy šlacha malého prsního svalu
Ten zvedá křídlo a nepřekáží na zádech.

Prsní svaly

m. pectoralis major
m. supracoracoideus

A New Troodontid Dinosaur, Yixian Formation of Liaoning Province, China,
Jeholské souvrství – spodní křída

Daliansaurus liaoningensis

Shen, Lü, Liu, Kundrát, Brusatte & Gao, 2017

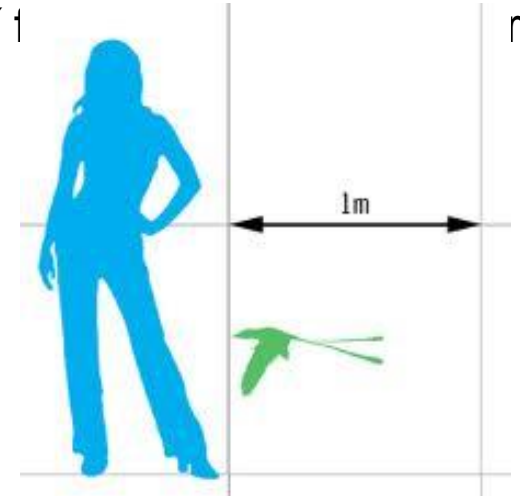

Confuciusornis sanctus

pohlavní dimorfismus, 125 mil. let
vznik peří – orgán sociální signalizace
epigamní t

Oviraptor

přímé doklady inkubace vajec v hnízdech
dříve jako predace
peří k ochlazování

Pohlavní výběr, pohlavní dimorfismus

http://www.youtube.com/watch?v=L54bxmZy_NE

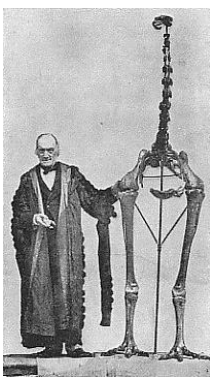
Sociální chování a akustická komunikace

<https://www.youtube.com/watch?v=KOFy8QkNWWs>

min. *Calypte helenae* - kalypta (kolibřík) kubánská, 1,5 g, 6 cm
 max. *Struthio camellus* - pštros dvouprstý, 100 kg, 2 m
Dinornis (Moa), *Aepyornis* - 500 kg, 3 m, vejce 10 kg
Argentavis magnificens – 8 m, albatros, kondor – 3,5 m

- 9000 spp., 120-175 čeledí
- Pěvci (Passeriformes) 5000 spp.
- Ostatní (ca 28 řádů) 4000 spp.
- U nás: 220 hnízdících spp. + 150 sezonně protahuje

**homeotermní Archosauria, tělní
 pokryv peří
 tělesná organizace – adaptace k
 letu**

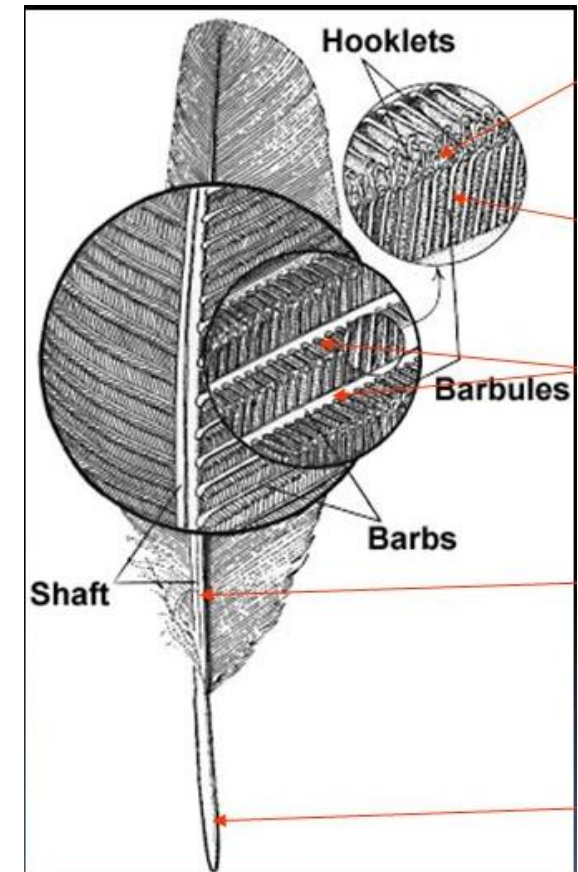
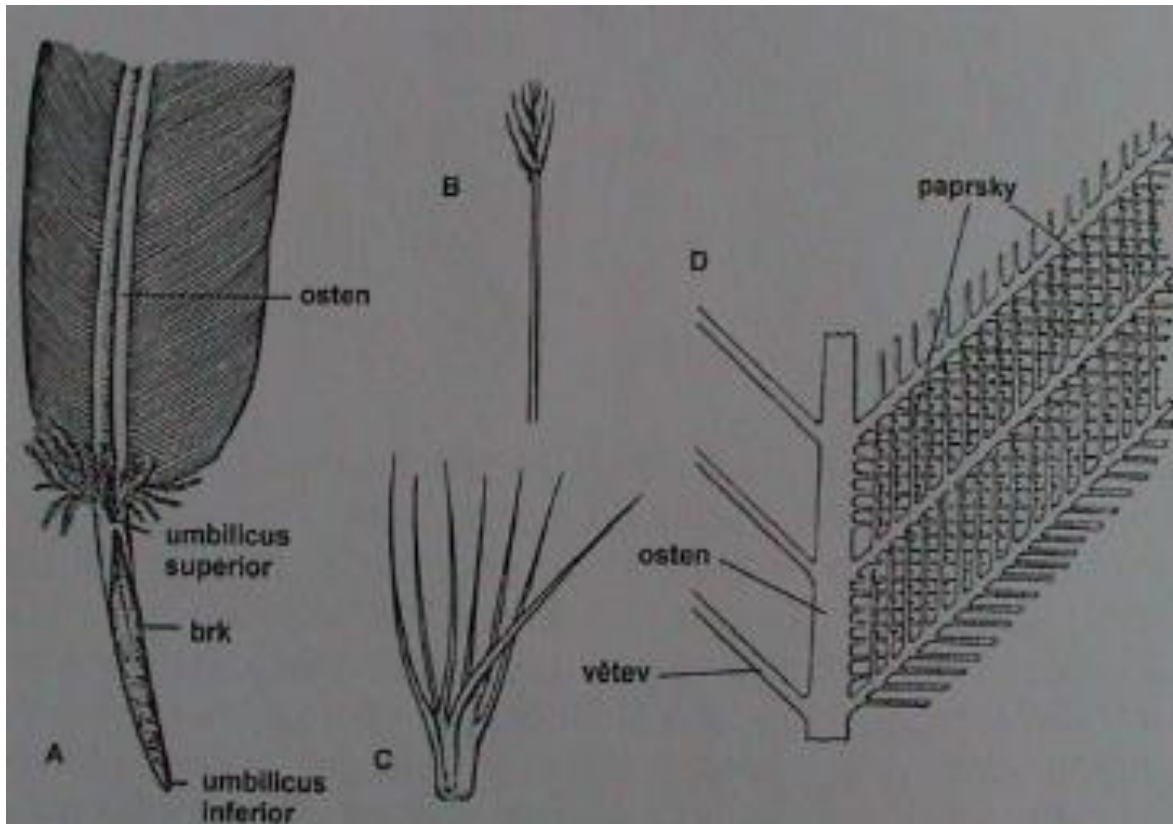
Homoioternní endotermové
tenká suchá kůže, ramfotéka (zobák) a podotéka (běhák), peří

- pero = scapus (stvol) + vexillum (prapor)

Kostrční žláza

calamus (brk)
rhachis (osten)

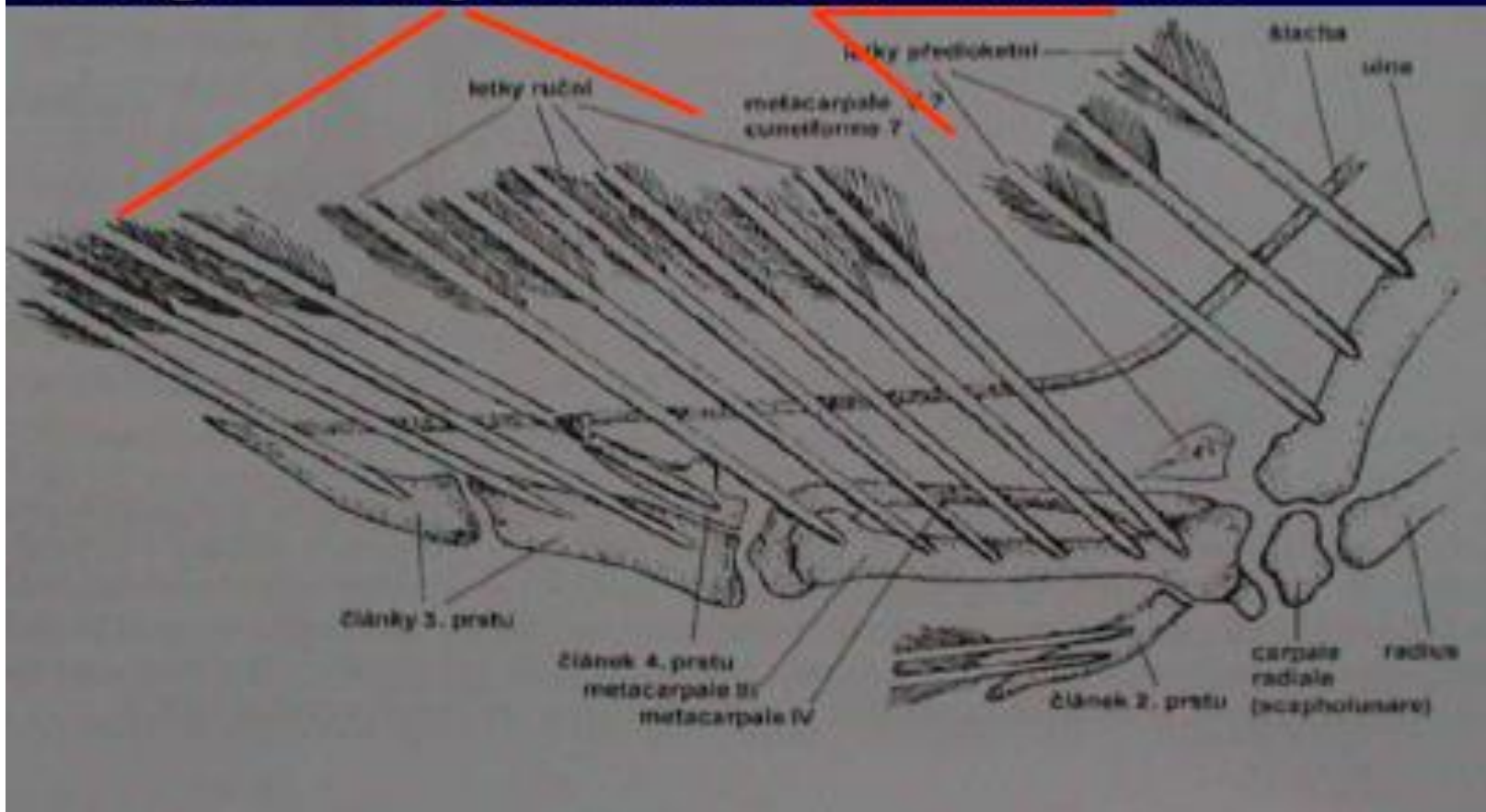
rami (větve)
radii (paprsky)
hamuli (háčky)

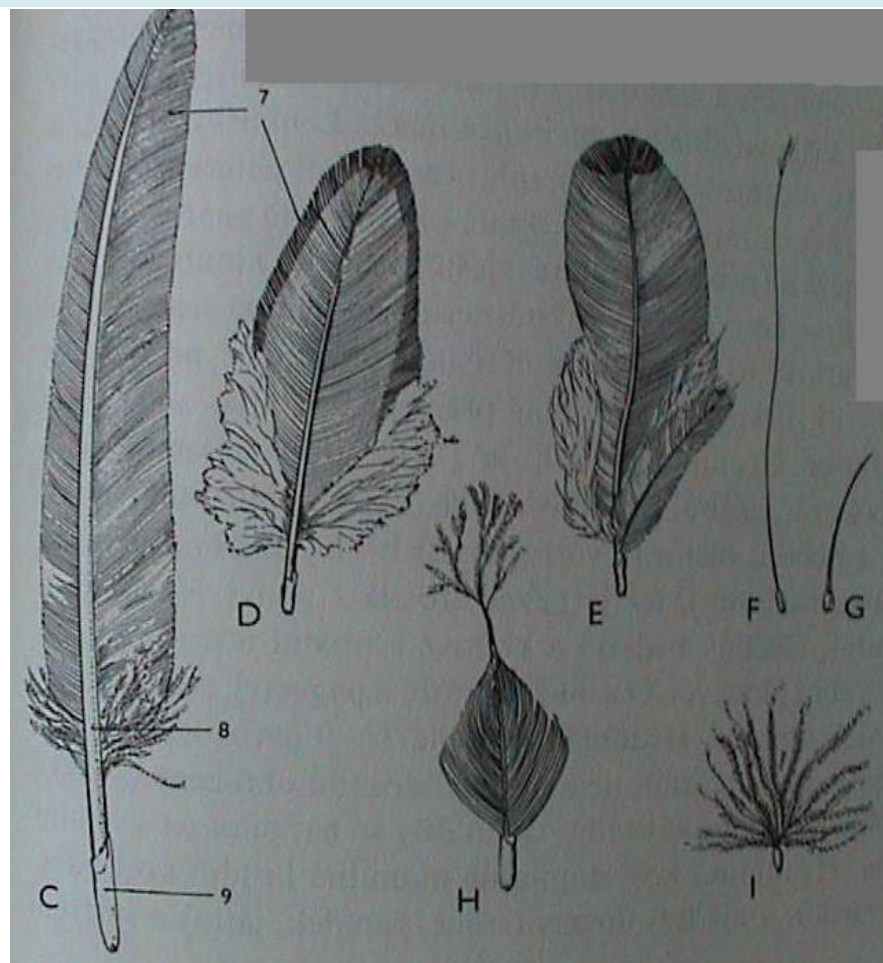

typy per: obrysová = tectrices (hlava), letky, rýdováky
prachová, vlasová, vibrisy (hmatová)

remiges - letky ruční, loketní a ramenní

- opeření: neoptile (mláďata) - jen na pterylae = pernice (+ apteriae = nažiny)
teleoptile (obrysová pera dospělců) - na pterylae, penna, plumae i na apteriae
- pelichání = ecdysis (ztráta starého) + endysis (tvorba nového), 1-3 x do roka

Plumae (prachová, I)
 Filoplumae (vlasová, F)
 Vibrisy (hmatová, G)

Peří-dutá vlákna (brk),
 bez praporu –Ornithischia!

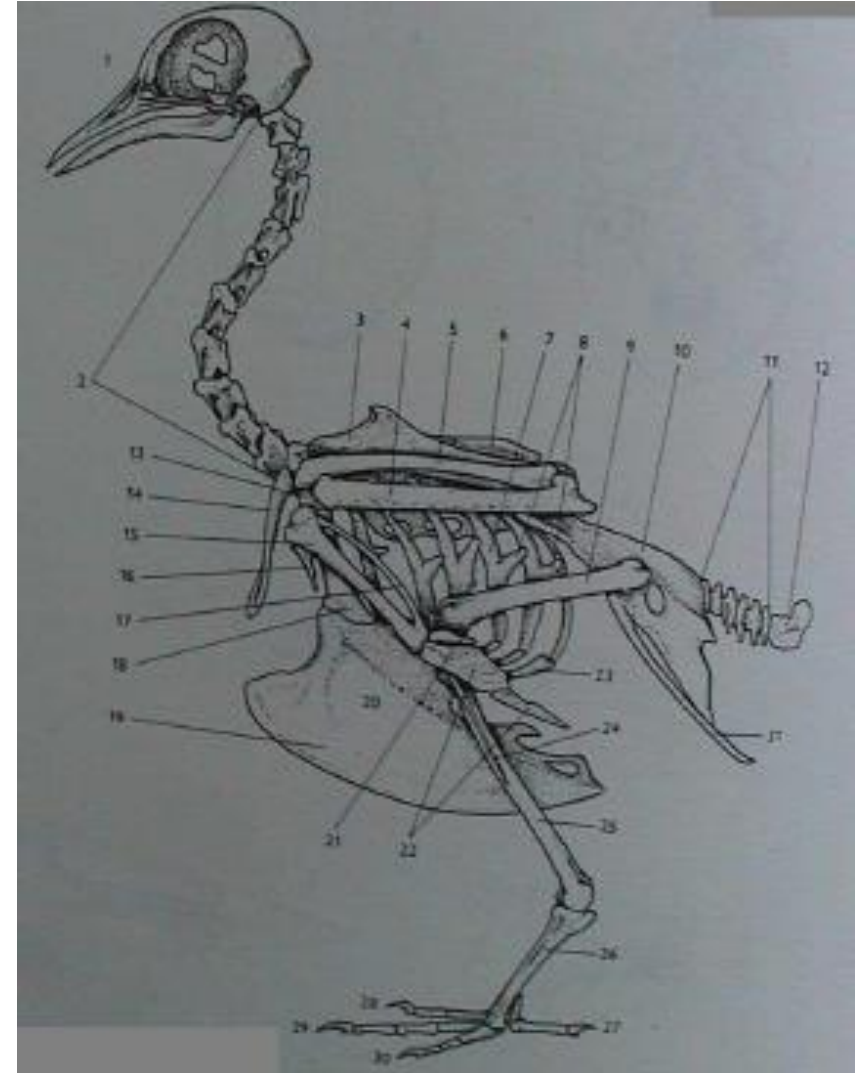
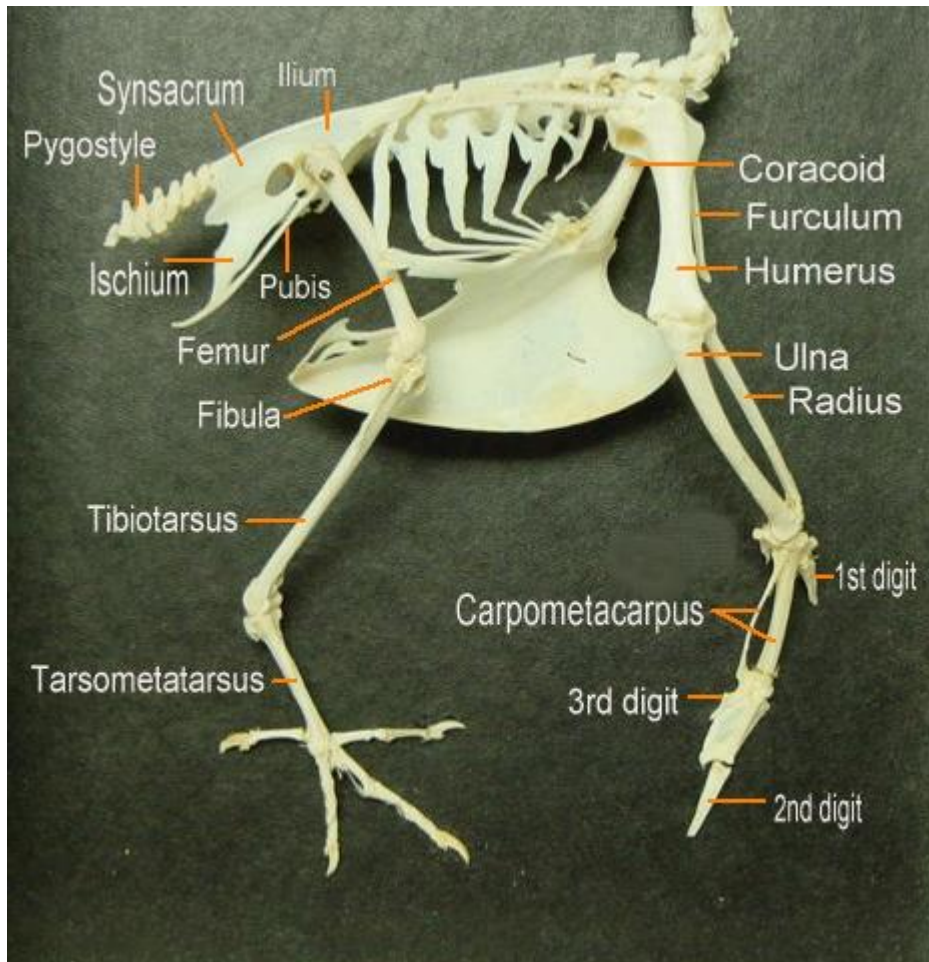
–*Tianyulong confuciusi* (Čína 2009)
 Na hřbetě i břichu, k vizuální
 signalizaci,
 ne k letu

Peří typické stavby známo u 20 druhů
 maniraptorů!

kostra - pevnost - srůsty, lehkost (chybí ocasní páteř)- **pneumatizace kostí**

- heterocoelní obratle (4 výběžky a sedlovitá zakloubení), krční o. (10-26, 14-15), hrudní (3-10) málo pohyblivé a u kurů, holubů, jeřábů srůst 2-5 **notarium**, **symsacrum** (křížová k., 11-23, srůst s pánví), volné o. (5-8), **pygostyl**=srůst ocasních obratlů
- žebra (3-9) = 2díly, **vertebrocostalia** s **processi uncinati** (výběžky dozadu) + sternocostalia (spoj se sternem)
- sternum s **crista sterni**

Páteř – srůsty obratlů

Obratle

Krční z některých laterálně žeberní výběžky

Hrudní

Bederní

Křížové

Ocasní střední ocasní pohyblivé

Notarium - zádová

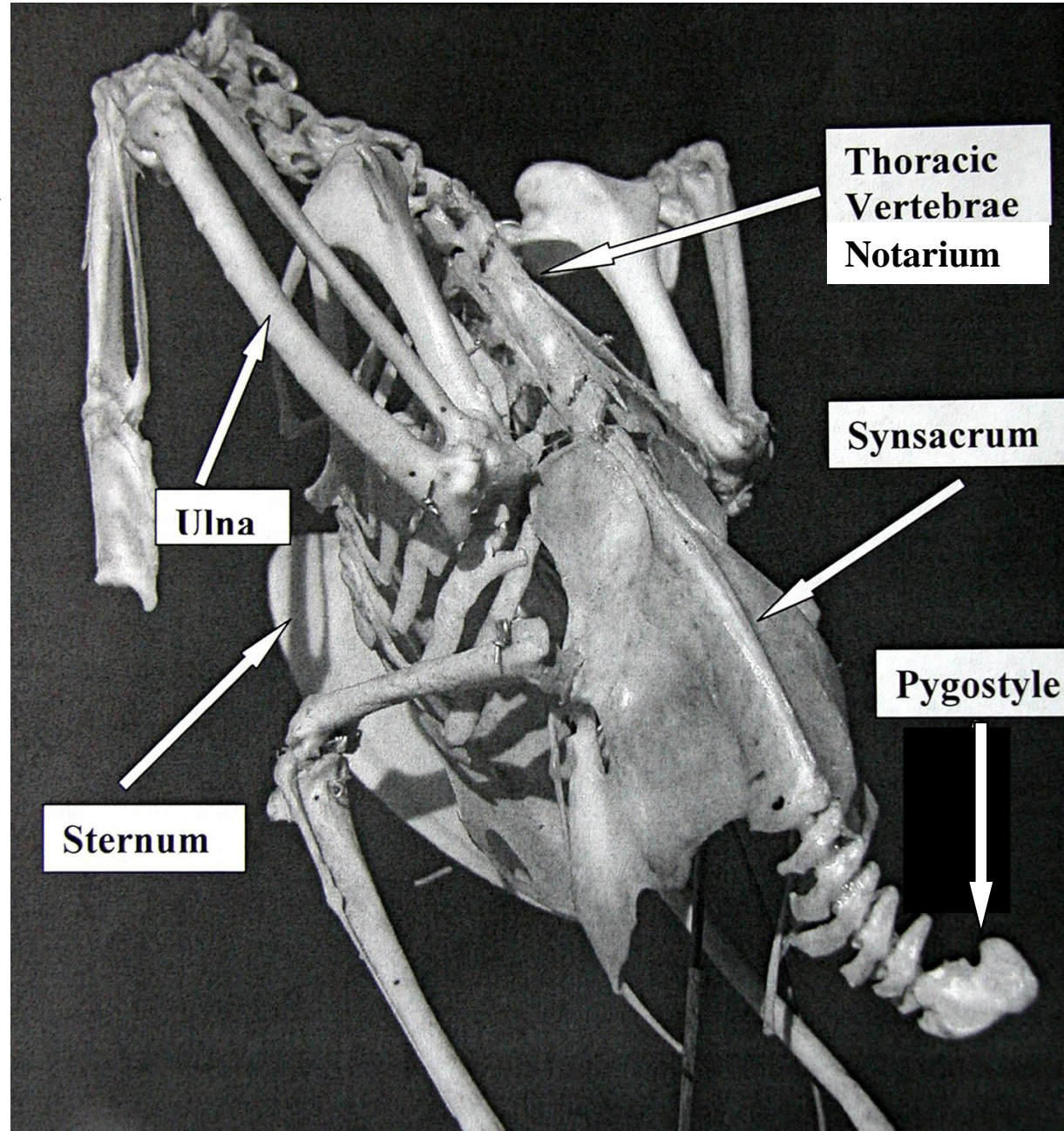
2.-5. hrudní obratle

Synsacrum-bedrokřížová

poslední hrudní + bederní + křížové + několik
ocasných obratlů

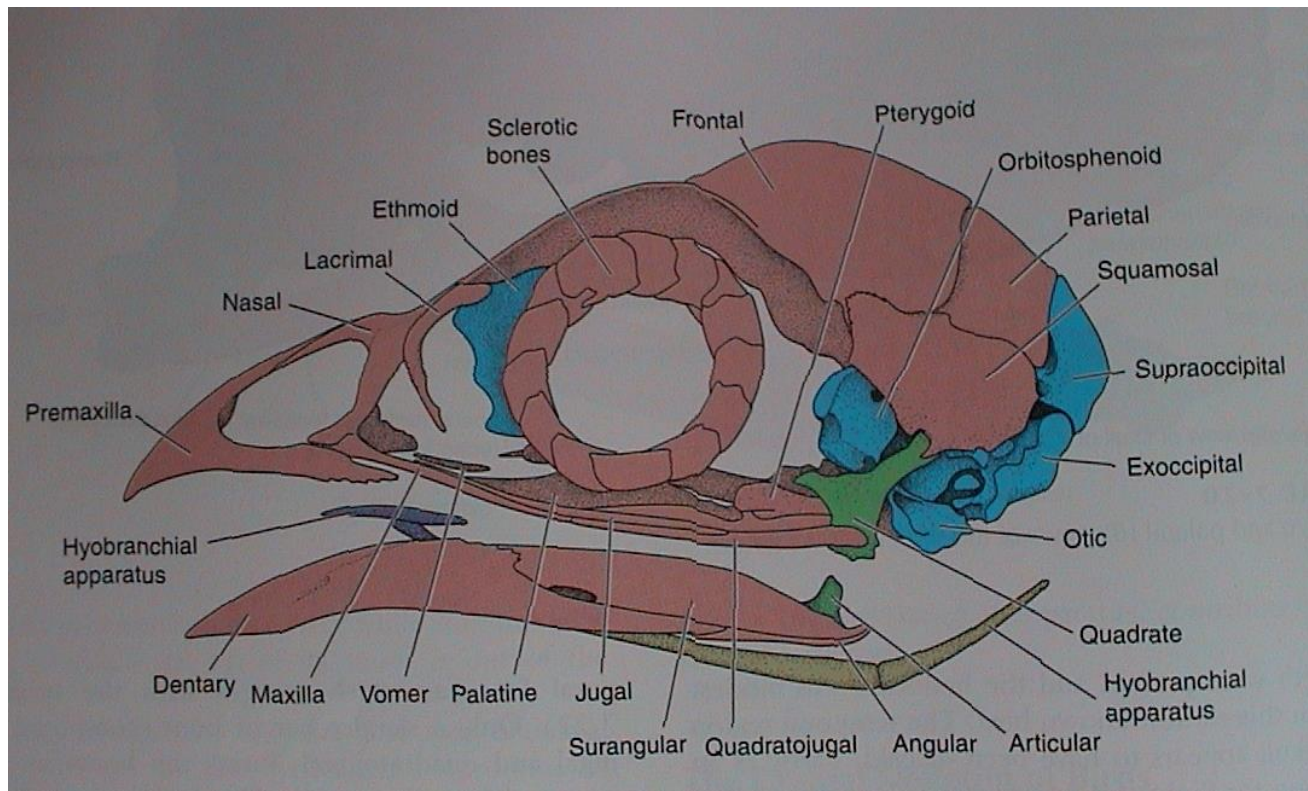
Pygostyl - kostrč

poslední ocasní obratle

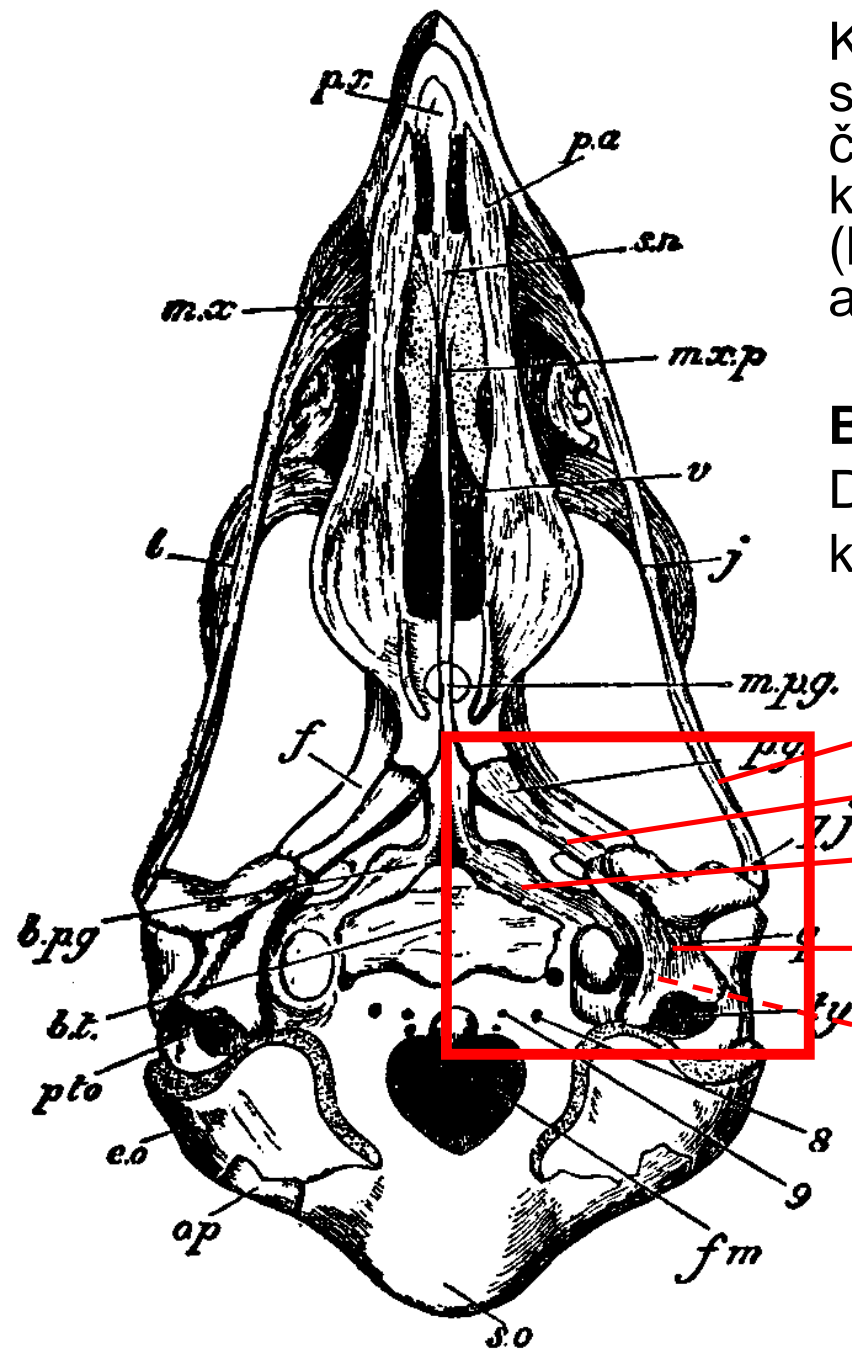
- cranium: velká mozkovna a očnice; diapsidní, **kinetická - kloub čelistní** = articulare-quadratum (čtvercová kost) - squamosum; **basipterygoidní kloub** = palatina(patro)-pterygoidy (křídlaté k.) - praesphenoid (klínová k.); **mizí švy**, vnitřní nozdry v nepárovou choanu

Kromě kloubního spojení spodní čelisti s mozkovnou (neurocraniem) přes čtvercovou kost (quadratum), jsou také klouby mezi výběžkem kosti klínové (basisphenoid) a kostmi křídlatou (pterygoid) a patrovou (palatinum).

Basipterigoidní kloub

Díky většímu počtu kloubů mají ptáci kinetickou (tvárnou) lebku.

jugale

pterygoid

basisphenoid

quadratum

odsud nasedá spodní čelist
(není zakreslena)

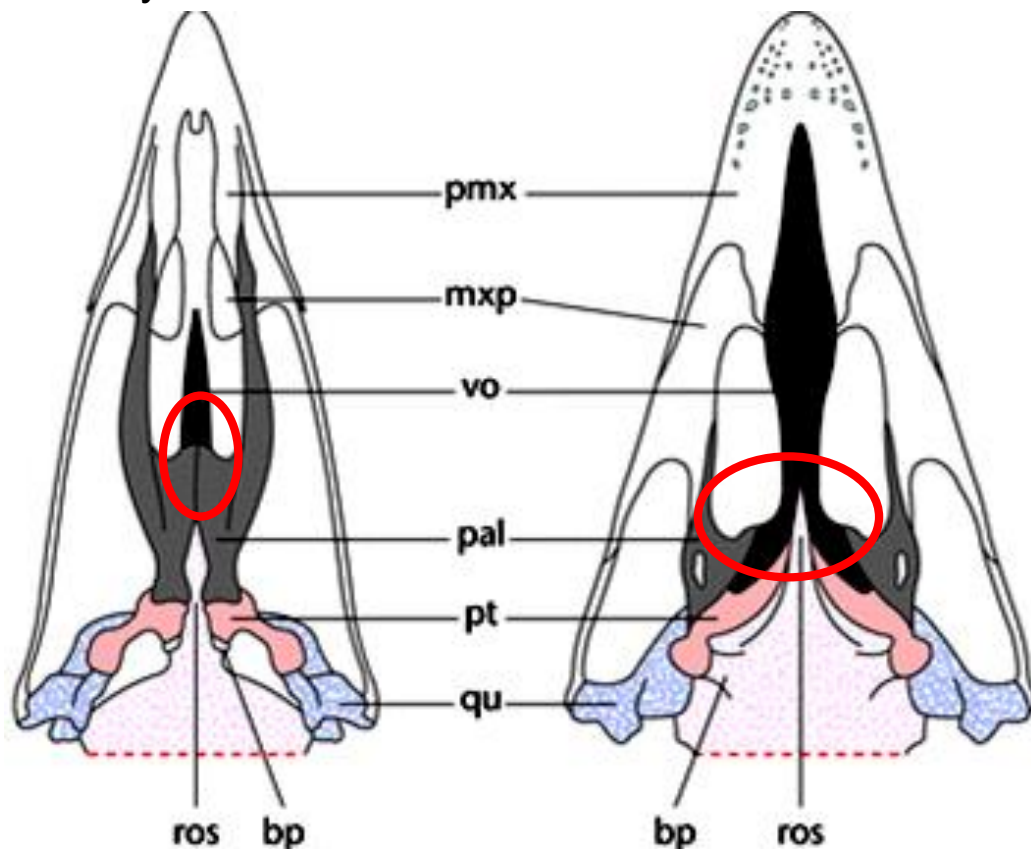
palaeognathní (u běžců, velký vomer)

neognathní (u létavých, vomer úzký dlouhý
nebo krátký široký)

rhinokineze

Neognathae (Gallus)

pohyb čelistních kostí, volné
propojení komplexu kostí přední
části lebky

Uspořádání kostí v patře

prokineze

Palaeognathae (Dromaius)

volné spojení kostí přední části lebky a
frontálních kostí

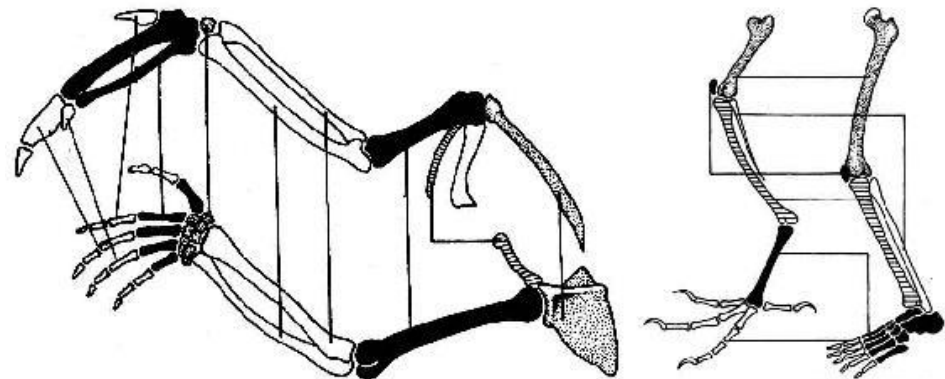
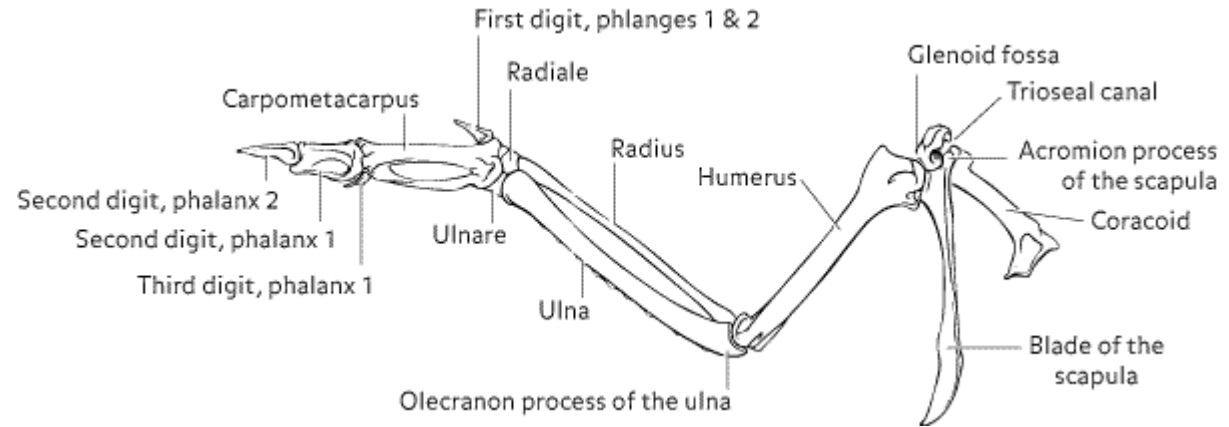
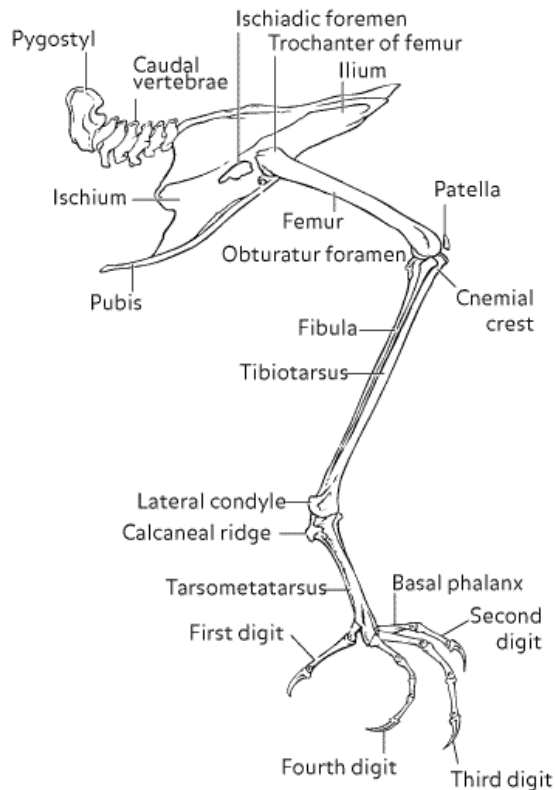
bp – basipterygoid process
mxp – maxillopalatine
pal – palatine
pmx – premaxilla
pt – pterygoid
qu – quadrate
ros – parasphenoid rostrum
vo – vomer

Jde především o velikost vomeru
a vzájemné postavení palatin.

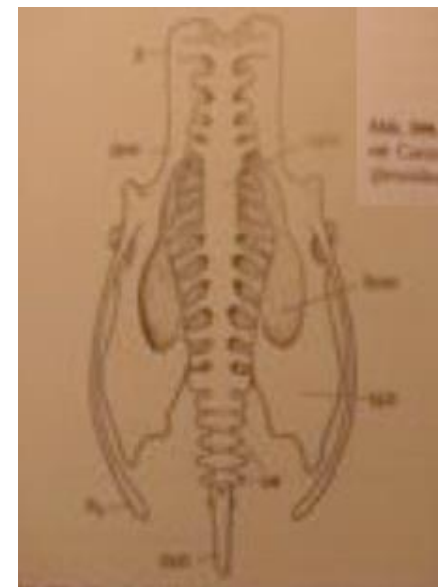
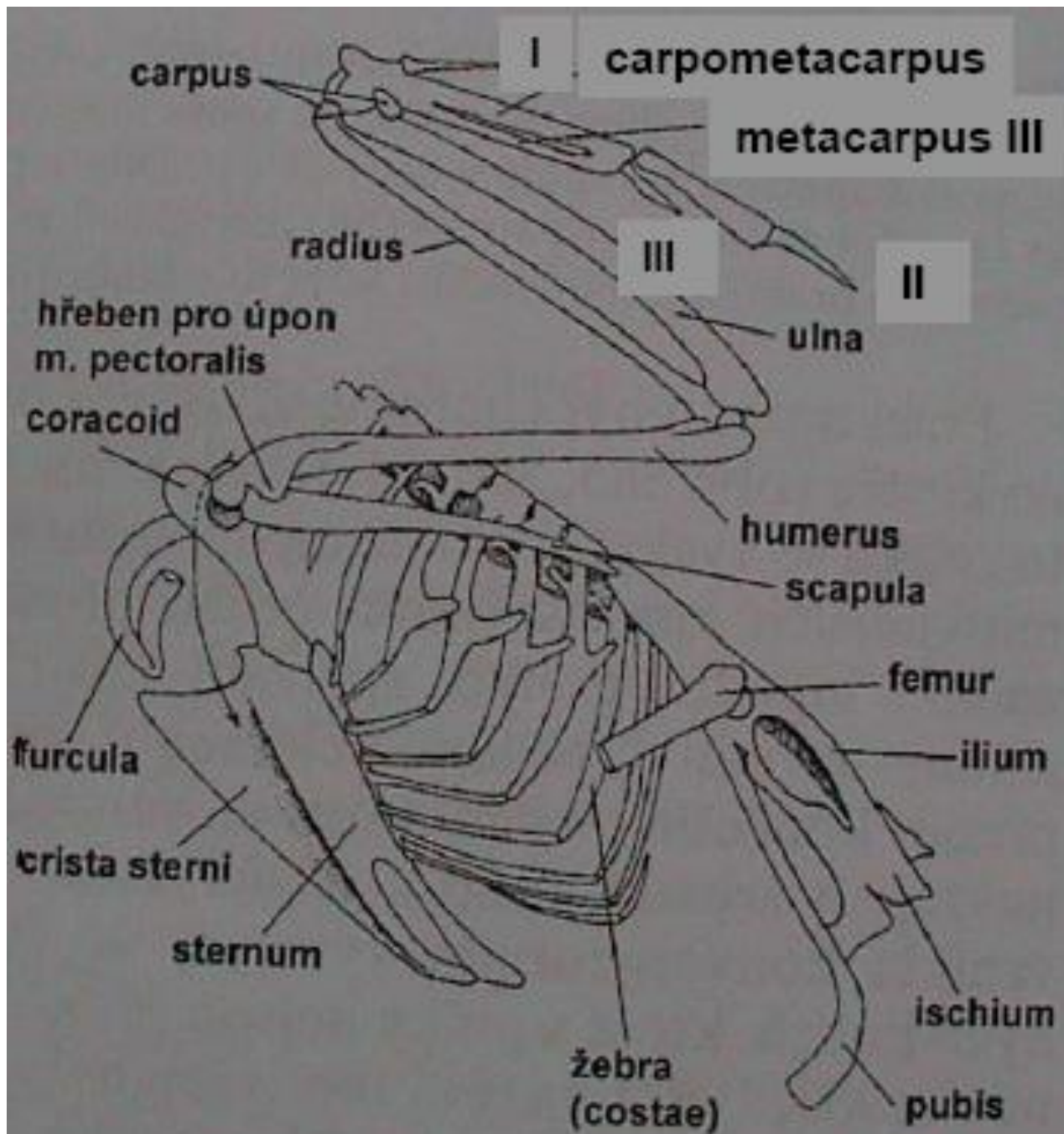
Palatina paleognátních jsou
oddělena velkým vomerem.

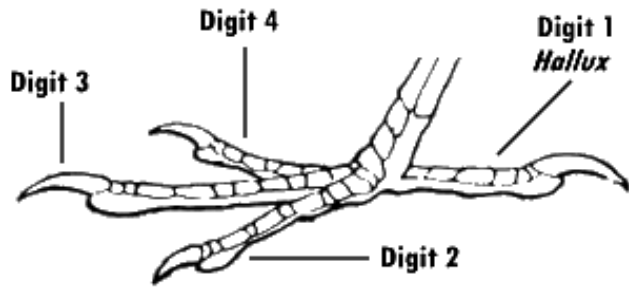
kostra - končetiny:

- a) křídlo - **scapula + procoracoid** (krkavčí k. - spoj se sternem)+ **furkula** (srostlé clavicyly); /humerus/ - /ulna + radius/ - srůsty a krácení/radiale- + ulnare/ - /**carpometacarpus** - C1-4, M1,2,4 + M3/ - prsty: 1. (2, prox.), 2. (2-3, dist.), 3. (1, dist.)
- b) noha - **synsacrum** (ilium, ischium, os pubis = pánev srostlá a kříž. kostí páteře); /femur/ - **intertarzální kloub** - /**tibiotarsus** (tibia + 2 tarzální kůstky) + fibula, redukce/ - /**tarsometatarsus**=běhák (dist. T + M2-5)/ - prsty: 1. (M1+2 čl.), 2. (3 čl.), 3. (4 čl.), 4. (5 čl.)

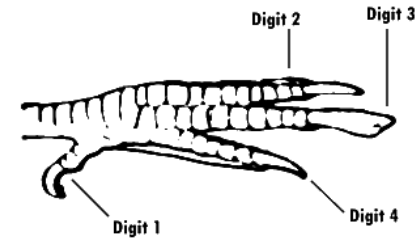
ANISODACTYL

všichni

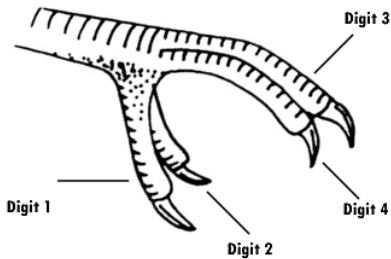
ZYGODACTYL

palec a prsteníček dozadu
kukačky, papoušci, sovy, šplhavci,
někteří pěvci, fakultativně orlovec

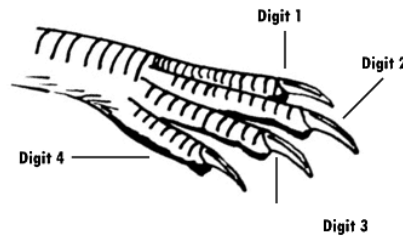
SYNDACTYL

srostloprstí

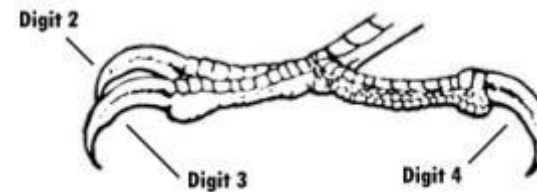
HETERODACTYL

palec a ukazováček
dozadu, *trogoni*

PAMPRODACTYL

svišťouni

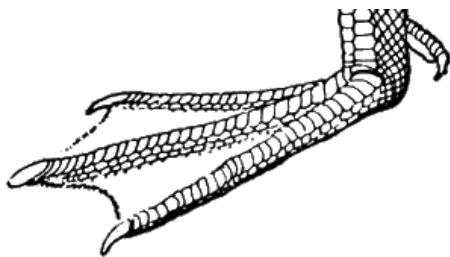
TRIDACTYL

chybí palec, u chodících
jespáci

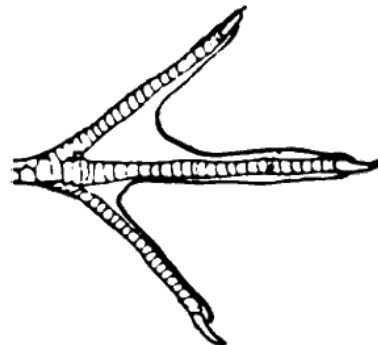
DIDACTYL

ztratil palec a
prsteníček

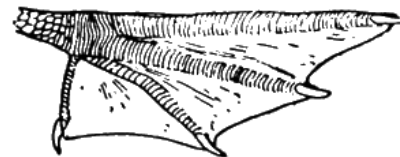
PALMAT

ztrácí se palec...
kachny, potáplice

SEMIPALMAT

bahňáci, rackové

TOTIPALMAT

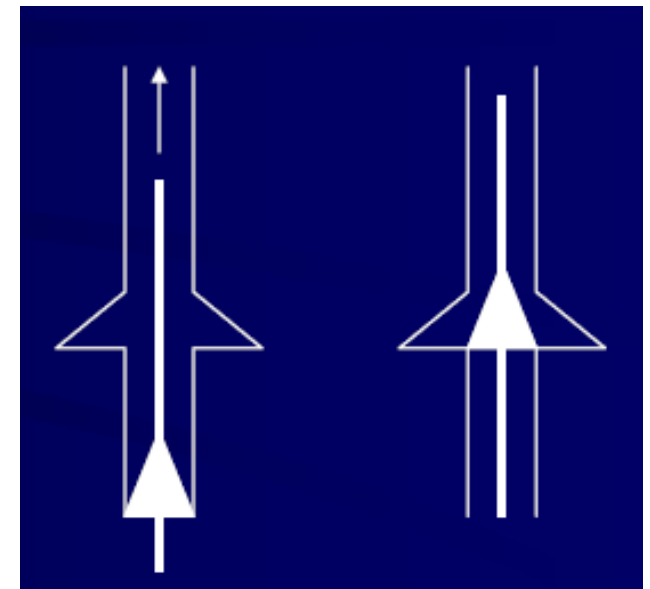
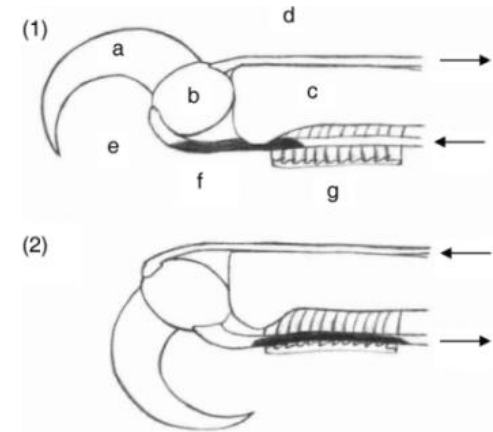
jediná, která používá
palec v bláně
veslonoží

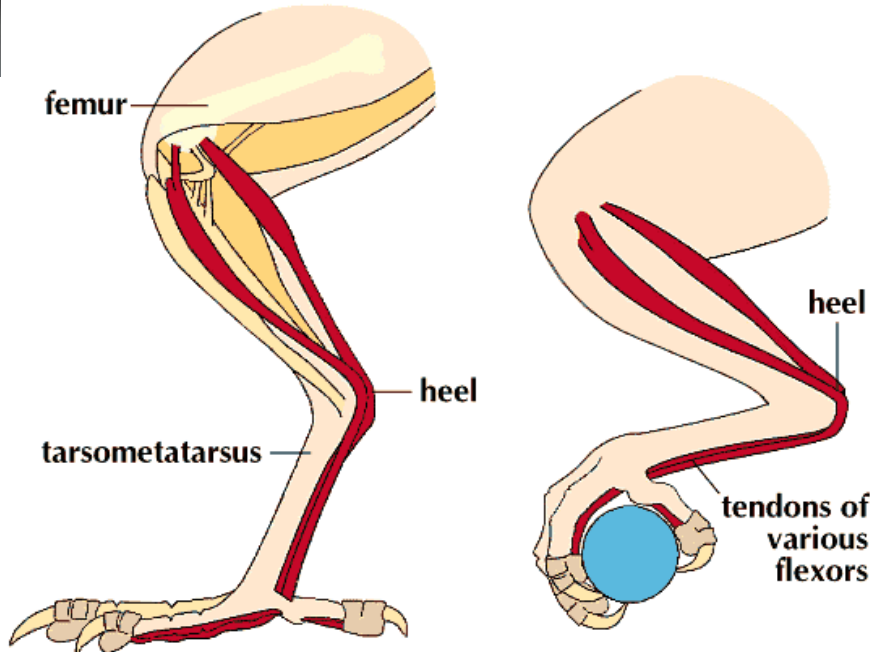
LOBAT

potápky, chrástali

Automatické sevření prstů ve spánku - šlachy

Perching Mechanism of a Bird

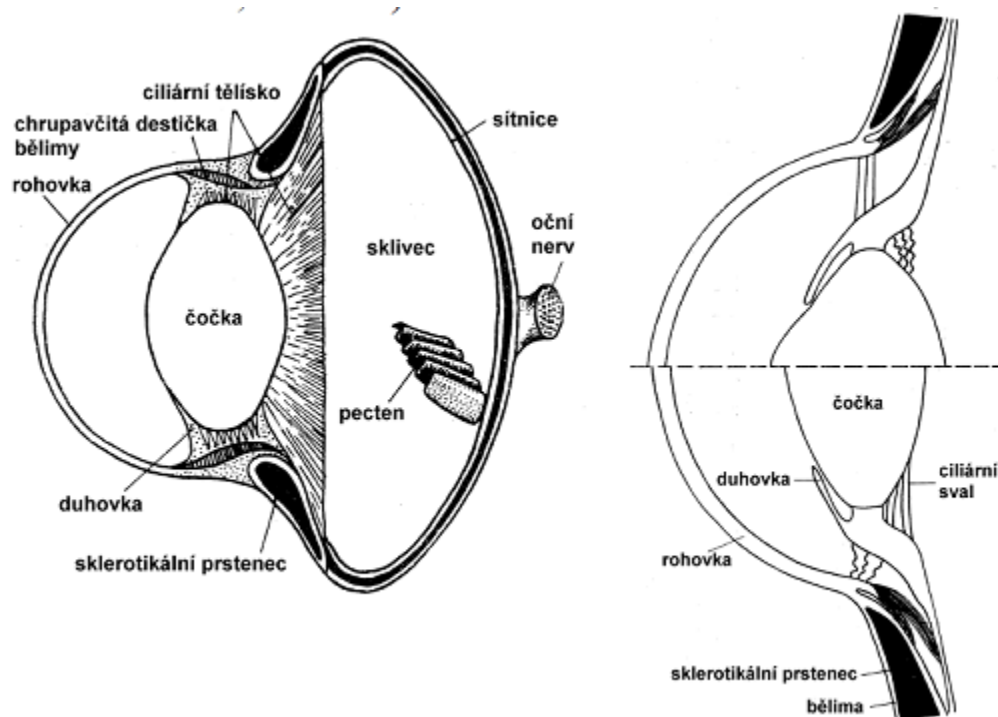
Smysly

- Zrak - dominantní

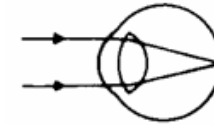
- oči málo pohyblivé, tři víčka (mžurka a 2 vnější víčka), velká kulovitá čočka, duhovka s příčně pruhovaným svalstvem,

- výrůstek cévnatky vějířek (pecten) - ↑ ostrost stínu na očním pozadí

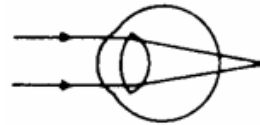
nepohyblivé oko - sovy, pohyblivé - tučňáci, pelikáni, kormoráni, rackové
akomodace 12-20D, sovy jen 2-4D, potápějící se ptáci až 50D

Suchozemské oko

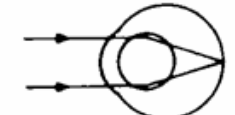
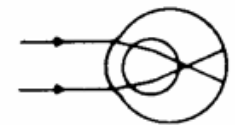

Vzduch

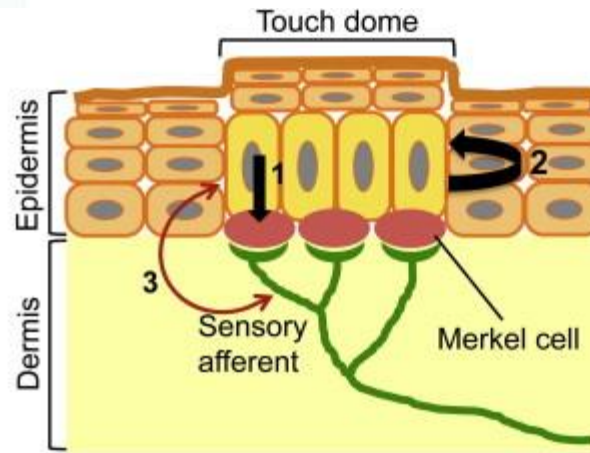
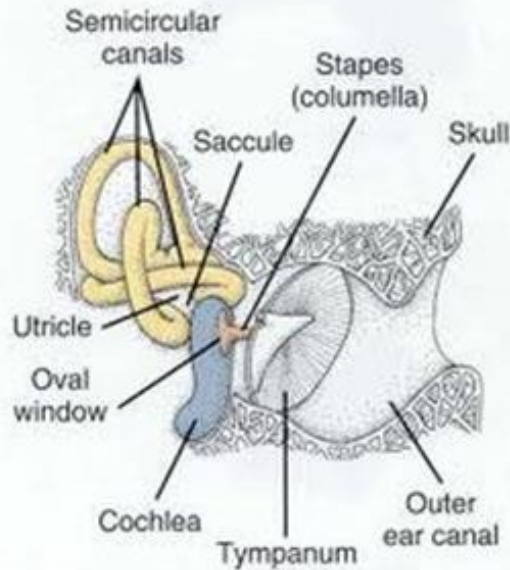
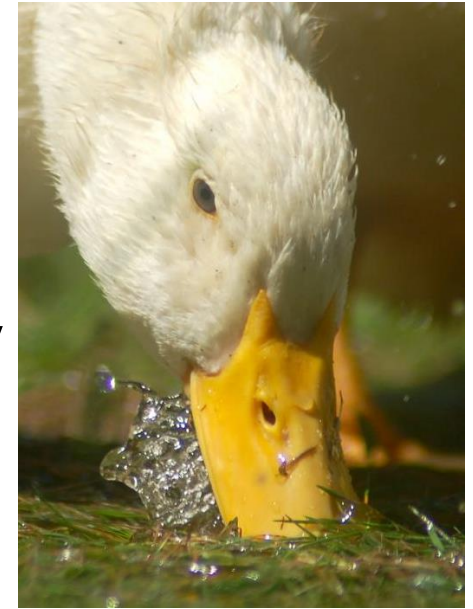

Voda

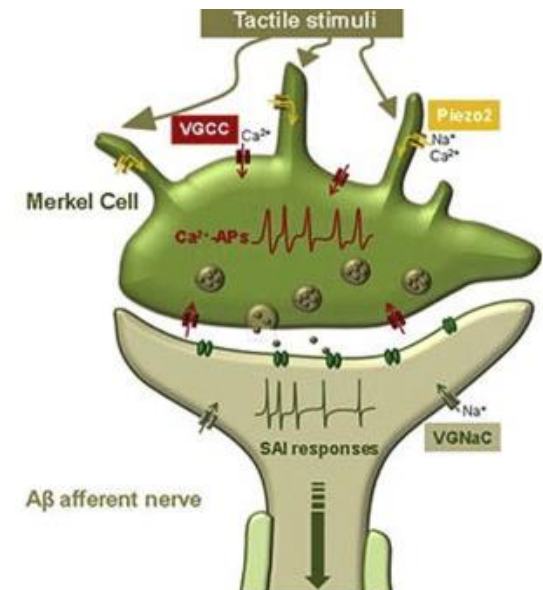
Vodní oko

Merkelovy buňky - na/v zobáku, na patře
 chuť málo, čich slabě (kivi, kondor, kachny)
 ucho – 40Hz - 30kHz, obvykle 1-3kHz
 vnitřní - spiralizace lageny v hlemýždě, Cortiho org.
 střední - columella
 zevní - krátký zvukovod, val se vztyčenými peříčky (sovy
 echolokace)

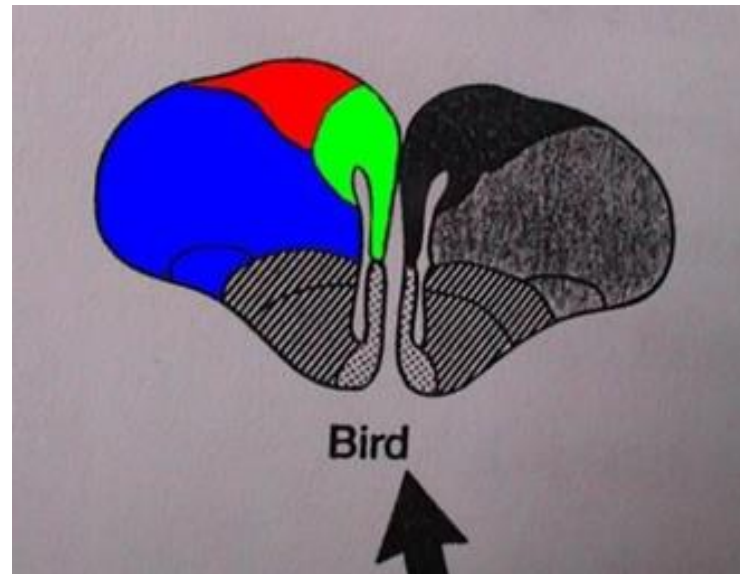

1. Merkel cells are genetic descendants of Krt17⁺ touch dome keratinocytes
2. The touch dome defines a self-replenishing stem cell niche
3. Touch dome stem cells also maintain innervation by sensory afferents

CNS - rozvoj telencephalonu - kromě zrakového všechna vyšší asociační centra a mozečku, (neo)pallium – větší než plazi, menší než savci

- rozvoj - striatum (instinkty), laterální a dorzální pallium - zde již všechna nejvyšší ústředí (s výjimkou zraku - střední mozek)
- rozvoj mozečku - relativně největší ze všech obratlovců - koordinace pohybů při letu, zvrátnění kůry

Trávicí soustava

Zobák, bezzubé čelisti, patro i jazyk pokryty rohovinou, jazyk lepkavý, háčky (datlovití), trubičkovitý (kolibřík)

slinné žlázy u suchozemských (datlovití, salangány), ne vodní

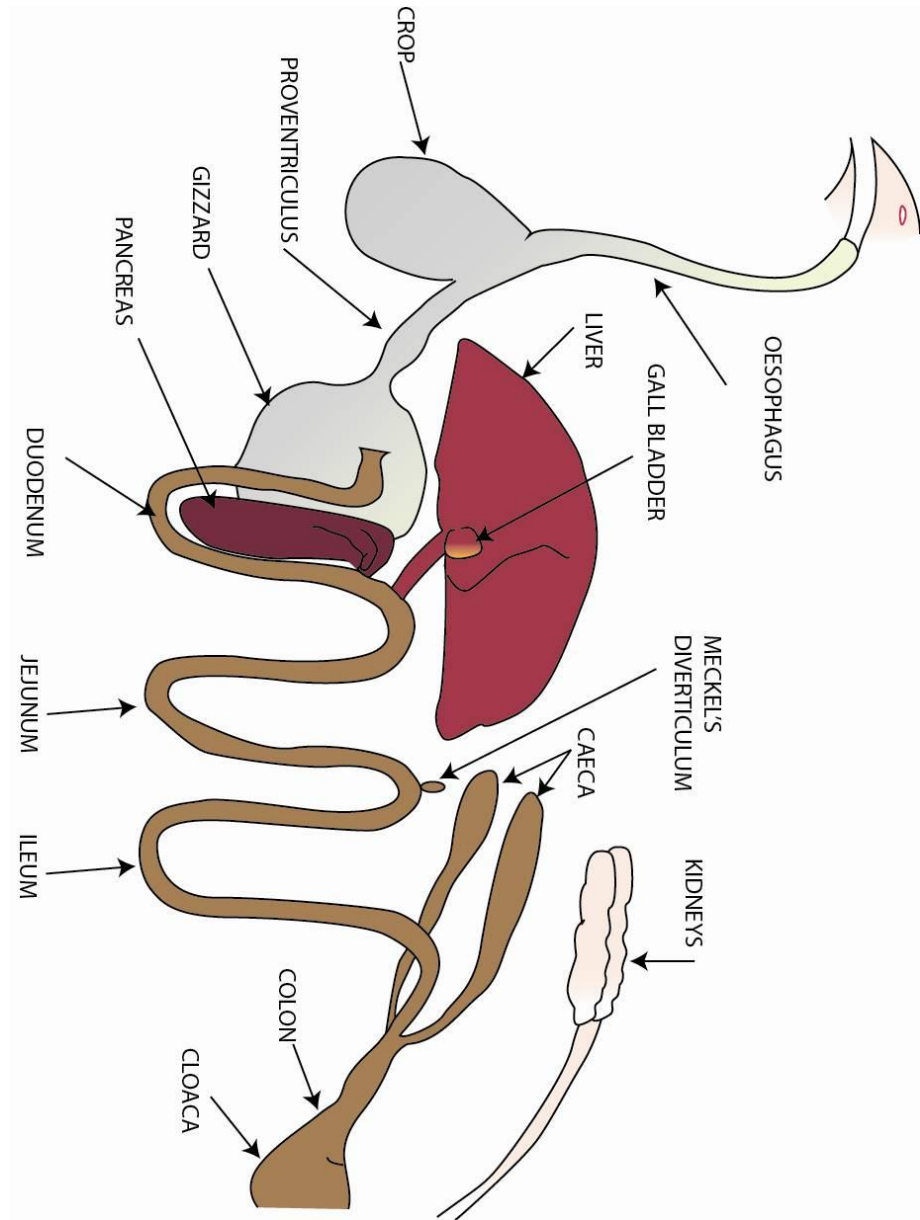
na konci jícnu vole (semenožraví, rybožraví), zpětná peristaltika

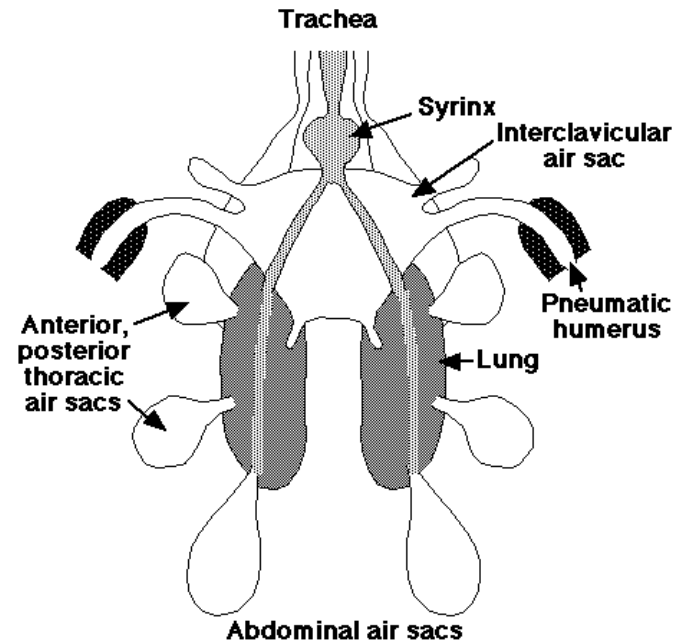
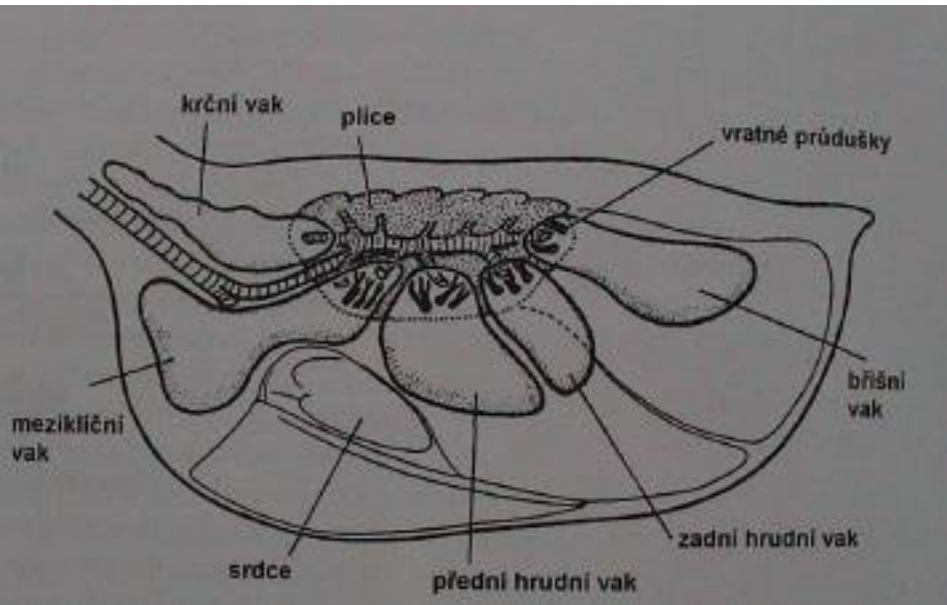
žaludek žlaznatý (proventriculus)
svalnatý (gizzard), tvorba vývržků

tenké a tlusté střevo,

na rozhraní párové slepé střevo,
kloaka ze 3 částí (proctodeum, urodeum, koprodeum)

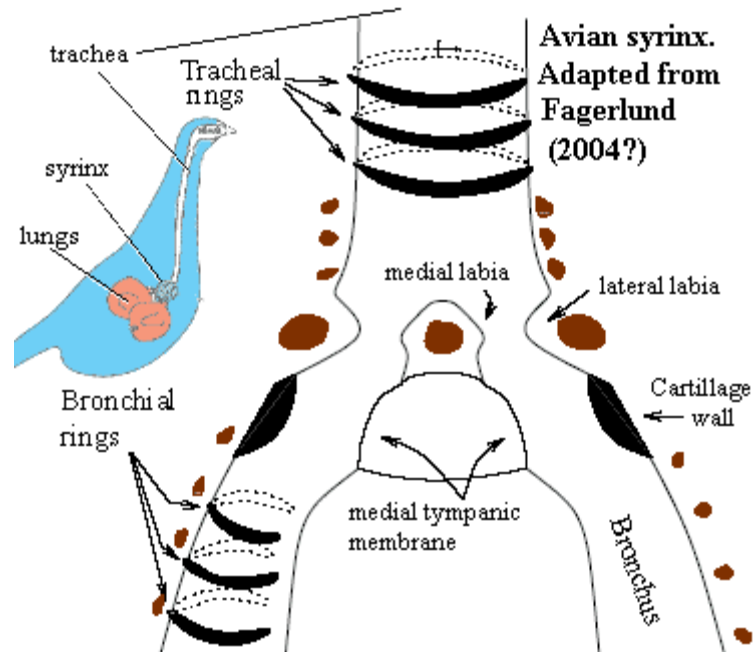
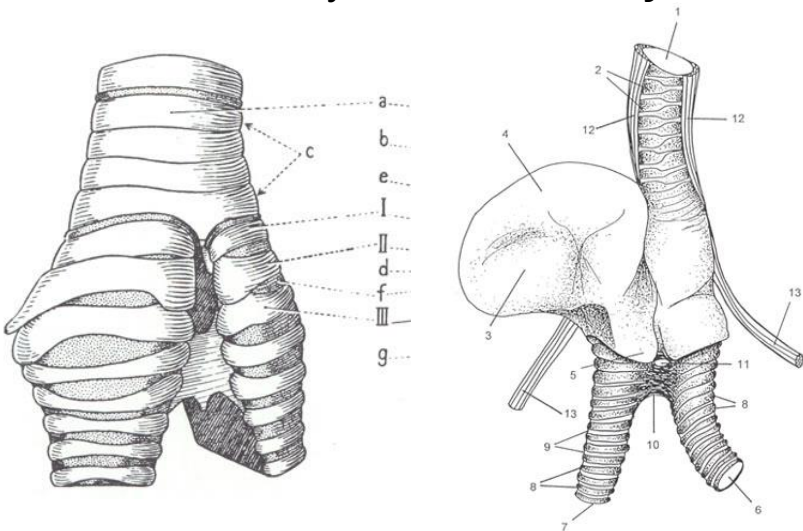
velká játra

Dýchací soustava, parabronchiální plíce a vzdušné vaky

V místě rozdělení průdušnice do průdušek zesílení kostěným bubínkem - **syrinx**

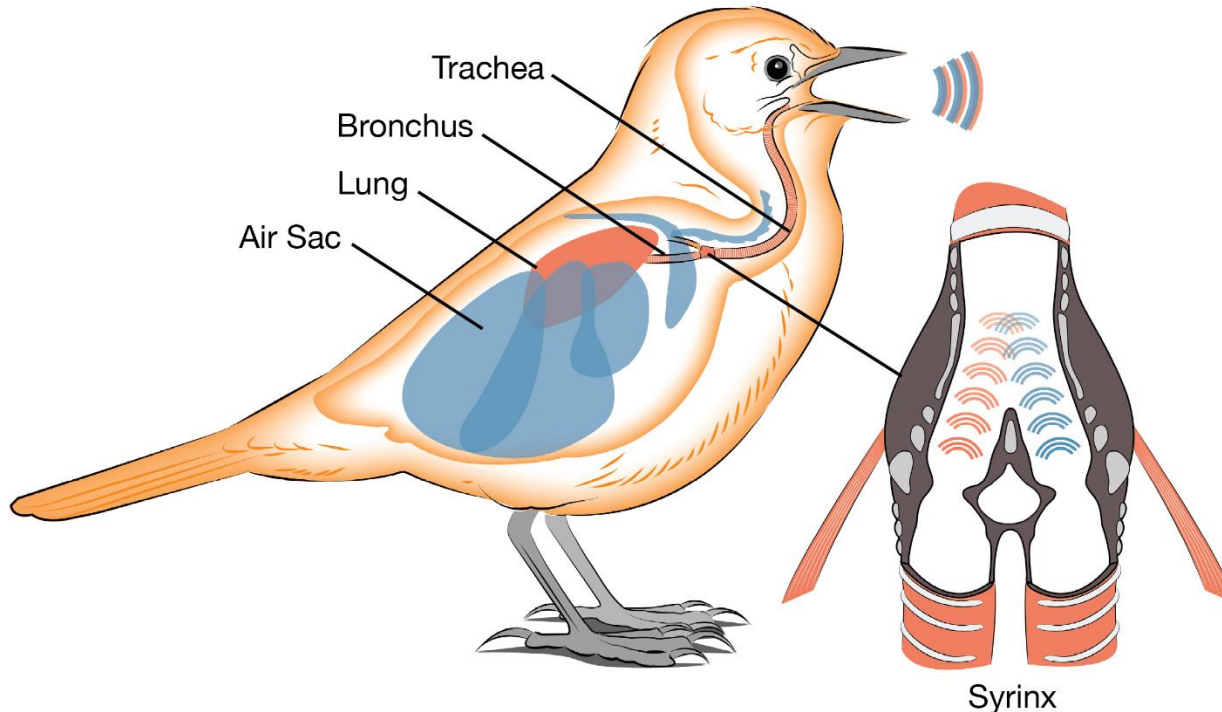

Syrinx pěvců (Passeriformes)

tvár bubínku vzniklého srůstem několika chrupavčitých kroužků průdušnice a průdušek;

Rozšiřují a zužují dvě symetricky položené hlasivkové štěrbiny, zvuk chvěním blány při současném napínání bubínkových blan; jako rezonátor jej pak zesilují blízké plicní vaky.

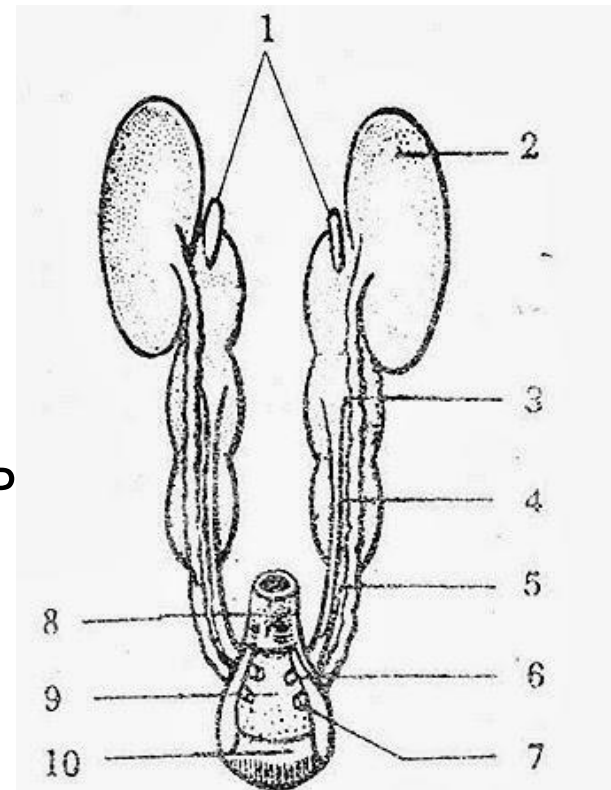
ovládání každé poloviny syrinxu zvlášť. U některých druhů slouží jedna polovina syrinxu k produkci zvuků o nízkých frekvencích, kdežto pravá polovina má na starosti zvuky o vyšších frekvencích. produkují dva zvuky o různých frekvencích naráz, což savčí hlasivky z principu své funkce nedovedou.

Cévní soustava

- čtyřdílné srdce
  - pravá aorta
  - vrátnicový oběh v ledvinách
  - relativně největší srdce a rychlost tepu, těl. teplota pštros 6% váhy těla (120 tepů/min, 40°C kolibřík 24%, 615 tepů/min, 41°C úplná přepážka mezi komorami, odkysličená krev v P chybí žilný splav, srdeční násadec
- Na periferii anastomózy – propojení cév

- 1) ADRENAL GLAND
- 2) TESTIS
- 3) KIDNEY
- 4) VAS DEFERENS
- 5) URETER
- 6) OPEN LING OF URETER
- 7) OPENING OF VAS DEFERENS
- 8) RECTUM
- 9) CLOACA
- 10) OPENING OF CLOACA

Vylučovací soustava

metanefros, vnitřní nefron s

Henleovou kličkou

resorbce vody v kloace

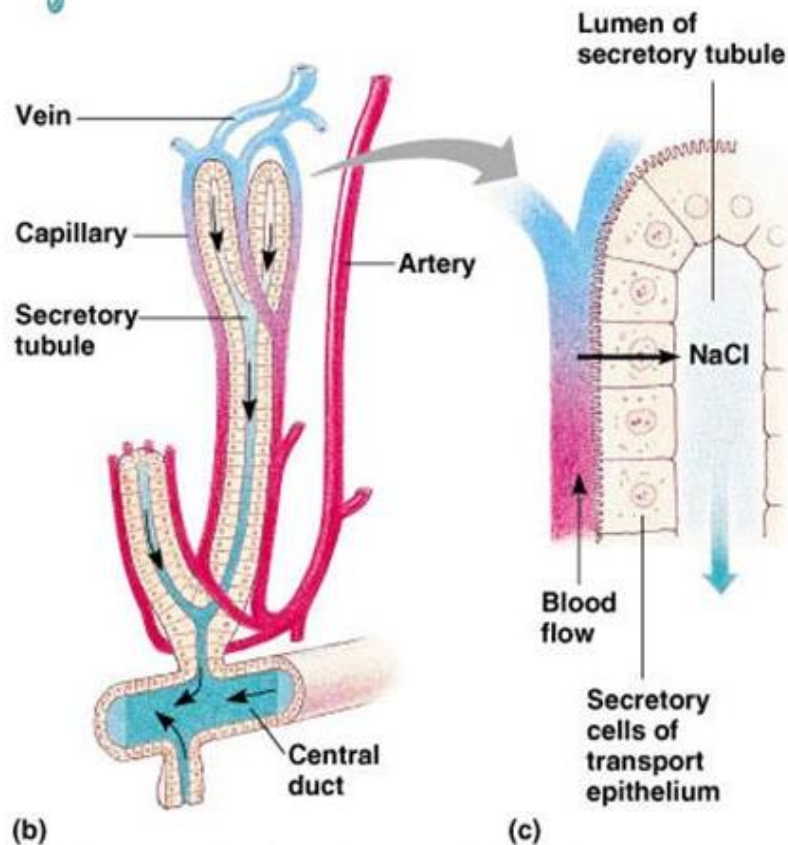
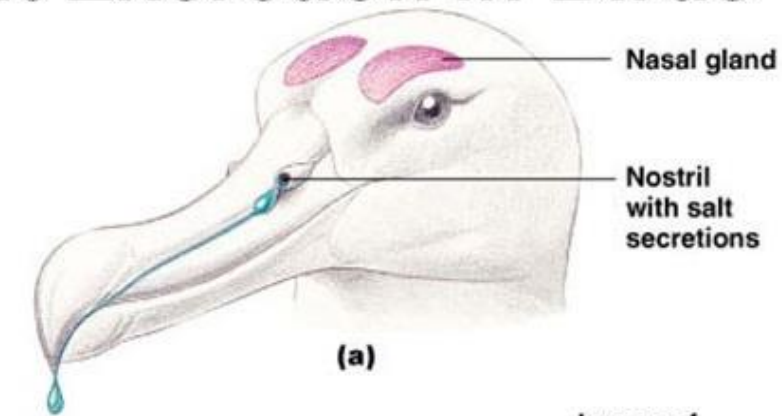
urikotélní (kyselina močová)

tekutá moč z urodea do proctodea

vystlaného resorbčním epitelem, zde zahuštění v bílou suspenzi pokrývající trus

chybí močový měchýř (je jen u běžců)

Salt Excretion in Birds

specifický mechanismus vylučování soli
- nosní žláza:
možnost pít slanou vodu

Pohlavní soustava

úspornost, rozvoj jen v době hnízdění

malá fazolovitá varlata (až 360x zvětšení)
chánovody se před vstupem do kloaky
rozšiřují na semenné váčky

samice jen levý vaječník a vejcovod

části vejcovodu:

nálevka, tubus (tvorba bílku),

isthmus (papírová blána),

uterus-vápenné žlázy (skořápka)

děloha

vagína (tvorba hlenu, vypuzování vajec)

vždy oviparní, péče o snůšku

Endokrinní soustava:

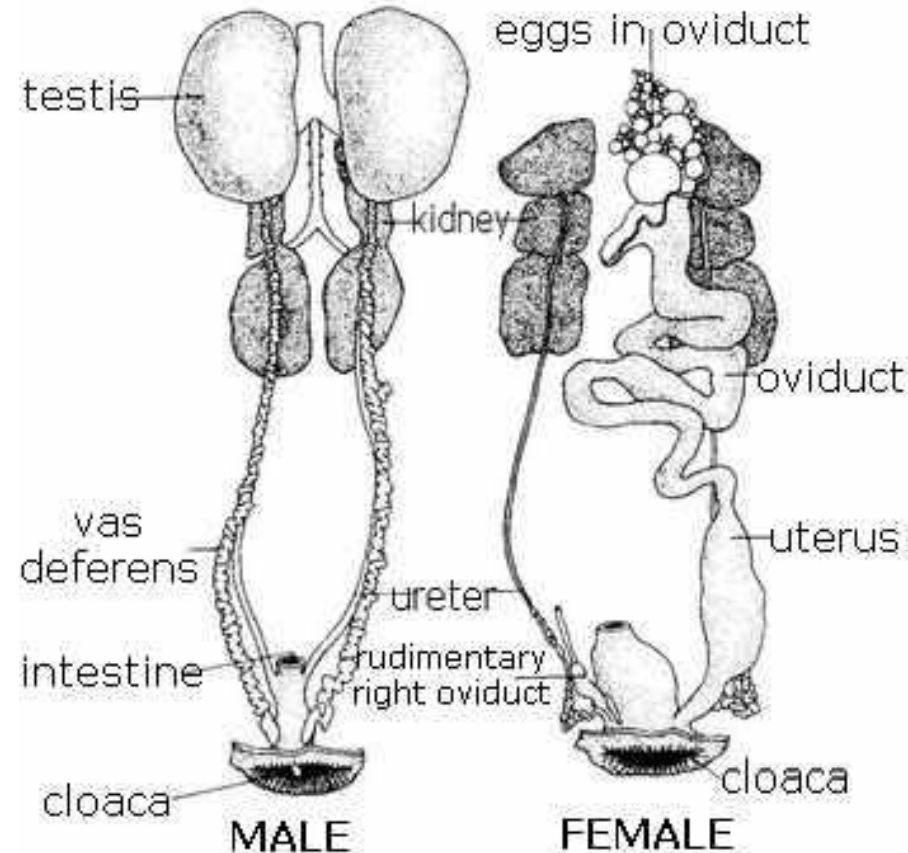
luteinizační h. (i svatební opeření samců),

prolaktin (hnízdění pud),

oxytocin (vypuzování vajec),

tyroxin (tah a pelichání)

Reproductive & Excretory Systems

teplokrevnost + vysoká pohyblivost, intenzivní a rychlý metabolismus, limitujícím faktorem je dostatek energie, odolnost vůči nízkým teplotám a vlhkosti vzduchu

největší rozšíření v tropech, směrem k pólům ubývají, v polárních oblastech přesto nejrozšířenějšími obratlovci

osídľují všechny suchozemské niky kromě podzemí (buňáci v podzemních norách jen hnízdí, potravu shánějí mimo nory, i vodní ptáci nacházející potravu ve vodě hnízdí na souši (tučňáci), vejce kladou vždy na souši

potrava - rozmanitá, mláďata krmena potravou živočišnou i u ptáků semenožravých; omnivorní, insektivorní, karnivorní, lichenivorní, piscivorní, herbivorní, granivorní, fruktivorní, nektarivorní, palenivorní; potravní parazitismus (chaluhy)

množství potravy (na váhu těla): dravci 5-8%, pěvci až 40%

hnízdění: stavba hnízda (1x, méně 2x i vícekrát ročně, náhr. hnízdění)

fáze - klidová, akcelerační - teritoria (stimul - rostoucí fotoperioda, teplota, potrava), kulminační - kopulace, ovulace, až do osamostatnění mláďat

snůška: 1-25 vajec, inkubace: 11 dní (12-18 malí pěvci) - 80 dní (tučňáci)

taboni - snůšku zahrabávají do sopečného popela nebo tlejícího materiálu

hnízdni parazitismus - kukačky, vlhovci, kachny

rodičovská péče

1. nidifugní - mláďata opeřená, nekrmivá - samostatný příjem potravy, ochranné instinkty; větší vejce o větším počtu, delší zárodečný vývoj, hnízdění na zemi, rodiče vodí, zahřívají, chrání, po opuštění hnízda se již nevracejí; polokrmiví - mláďata v okolí hnízda, rodiče jim přinášejí potravu (rackové)

2. nidikolní - mláďata neschopná samostatného života, neopeřená nebo jen v prachovém peří, nebo jen zčásti opeřená, dobře vyvinuty TS, ale málo NS, smysly, pohybová soustava, **nefunguje termoregulace** - rodiče zahřívají a krmí; menší vejce o nižším počtu, kratší zárodečný vývoj, hnízdění na stromech, kvalitní hnízda, dlouho na hnízdě (pěvci 14-20 dní, tučňáci 150-180 dní, buňňáci až 250 dní)

pohlavní zralost - ve 2. roce života (drobní pěvci, holubi), ve stáří 2 let (husy, dravci, sovy), 4-8 let (velcí dravci, čápi)

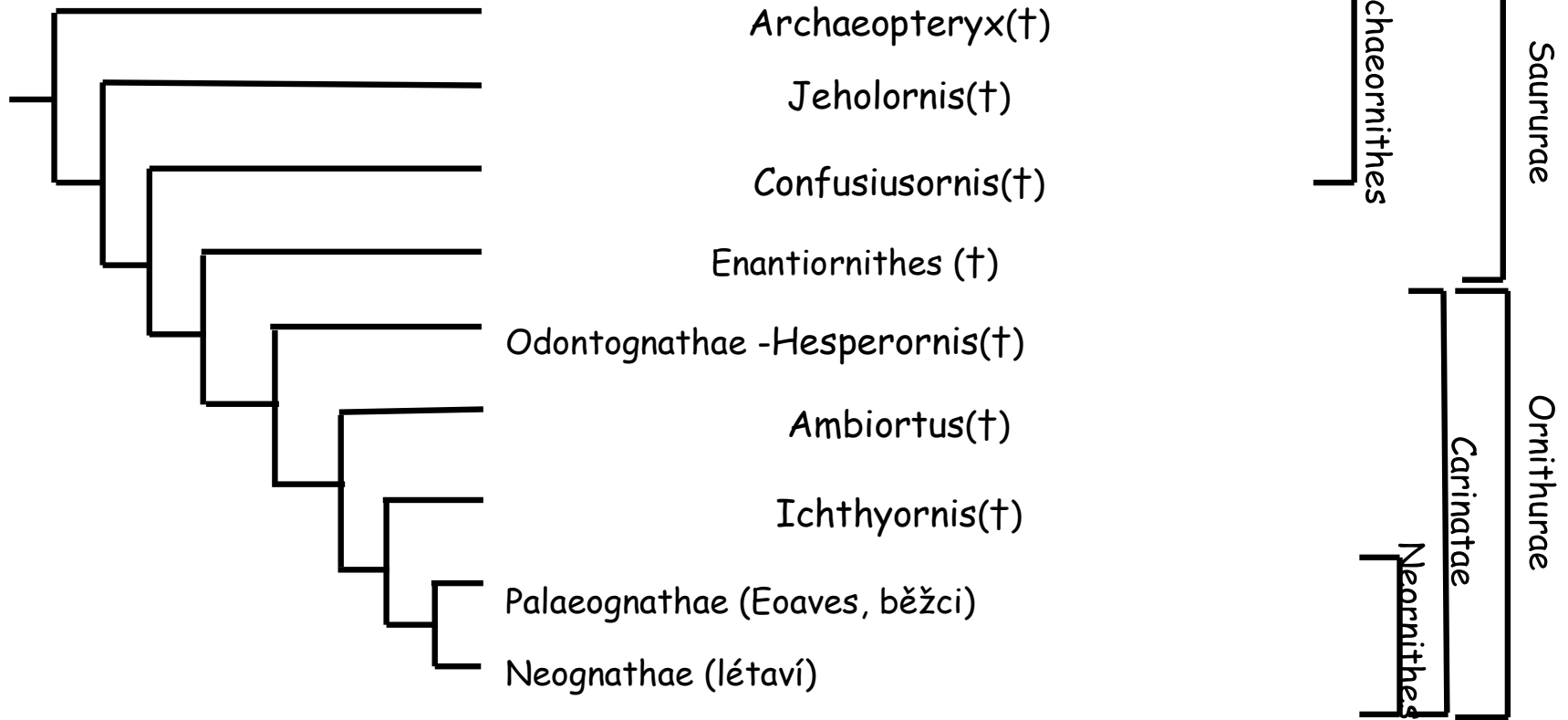
migralita: stálí, přelétaví (100-500 km), tažní (směřované přelety 2x ročně), synchronizace doby tahu s letním slunovratem (skřivan - rorýs), tahové cesty: rekapitulace původních cest šíření nebo ústupu; zpravidla hromadný tah (i více druhů společně), individuálně (kukačka, žluva), tah v noci (kachny, bahňáci), tah ve dne (vlaštovky, dravci), tah ve dne i v noci (skřivan, špaček), denní trasa max 200-300 km, drobní letí do 300 m nad zemí, kachny do 500 m, dravci do 1 km (ale i přelet velehor - Himaláje); invaze: nepravidelné, při nedostatku potravy

Etologie:

- bohaté instinktivní projevy
- převážně denní aktivita, vizuální a akustická signalizace a komunikace
- různé strategie získávání potravy - predátoři (dravci x sovy, zobák x pařáty), získávání semen (datlovití, křivka), larev hmyzu (Cactospizapallida - pomocí ostnů z kaktusů, datlovití - dlouhý vychlípitelný lepkavý jazyk s háčky – jazykový aparát)
- párování: páry netvoří, jen při kopulaci (jeřábek, jespáci), několikadenní páry (bahňáci, moudivláček), páry na 1 hnízdní období (do osamostatnění mláďat, většina), celoživotní páry (husy, orli, jeřábi, chocholouš), polygynie - pštros, bažant, polyandrie - kukačka, bahňáci
- hnízdní teritoria: obsazují samci před hnízděním, hájí je nejdříve sami, pak i se samicí, značení akusticky (zpěvem), vyhrůžné nebo imponující postoje a pohyby, i potravní teritoria (dravci), lek (samci se předvádějí ve společné aréně – bahňáci, tetřevi atd.
- stavba hnízda (1 hnízdo na 1 sezónu, většina), používání starého hnízda (dravci): staví oba (ledňáček, datlovití, straka), on materiál, ona staví (holub, havranovití), jen ona (pěnkavovití, sýkorovití, kolibříci), ona materiál, on staví (fregatky), jen on (ťuhýci, snovači), nestaví vůbec (sovy, lelci, alky, kukačka)
- inkubace snůšky: jen ona (u polygynních a páry netvořících nebo páry jen do snůšky), jen on (u monogamních, polyandrických i polygynních), oba (většina, předávací ceremoniál) - doba sezení (drobní až 2 hod., bahňáci až 24 hodin, supi až 5 dnů, tučňáci až 28 dnů)

Systém Aves

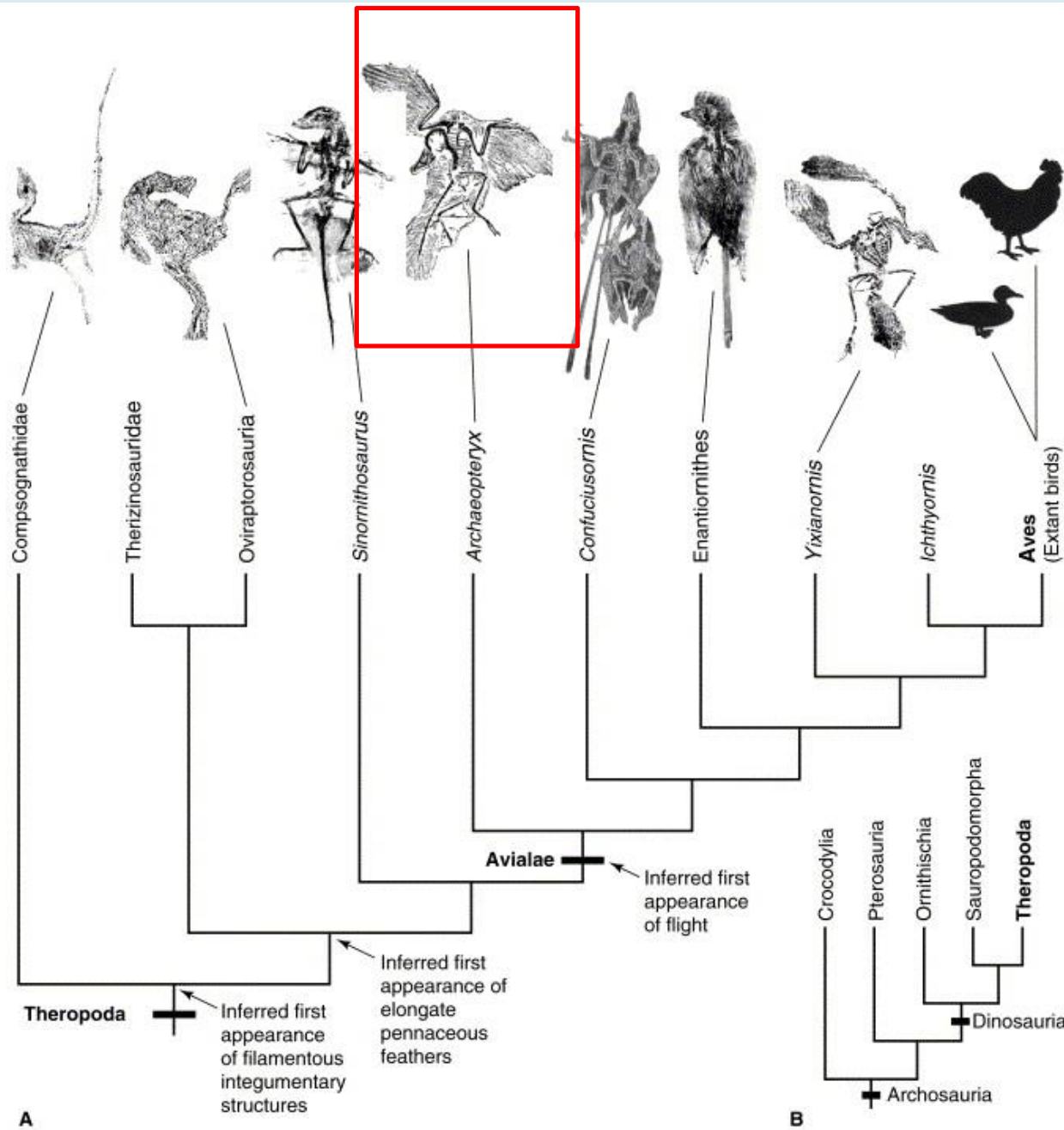
svrchní jura (Solnhofen) : Archaeopteryx (1860) spodní křída:

Čína: Jeholornis, Confusiusornis, Sinornis

Enantiornithes – Španělsko (Iberomesornis, Concornis, Eoaluavis),

Ambiortus– Mongolsko, před 120 mil. lety, Mortimer (2004) svrchní křída:

Rahonavis (Madagaskar) – prapták?, slepá

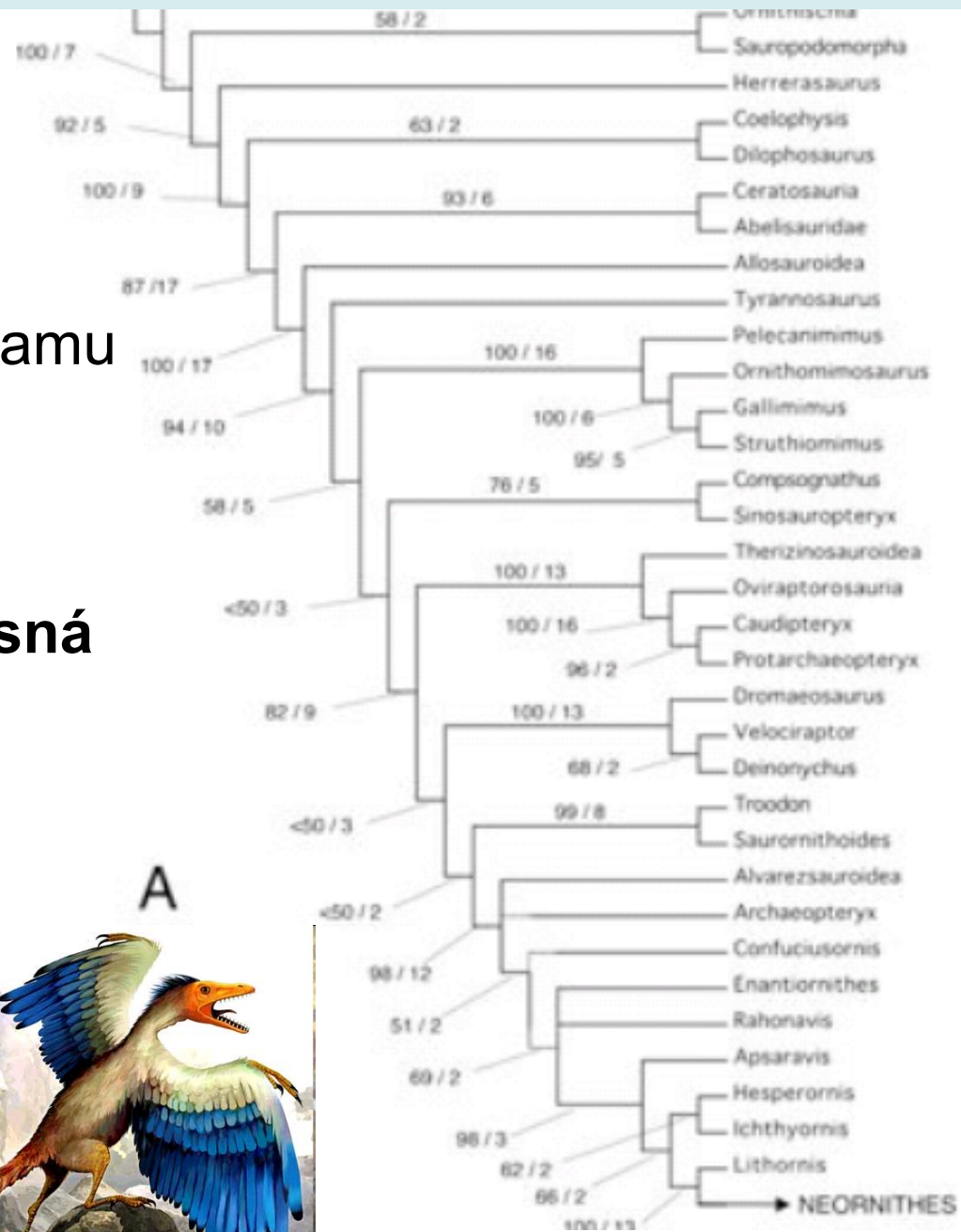

Palaeognathae (Ratitae),
bežci

Neognathae, létaví

velké rozšíření fosilního záznamu
v posledních letech
Hesperornis, *Confuciosornis*

fylogeneze je tradičně nejasná
převaha adaptivních znaků
paralelismy
slabý fylogenetický signál

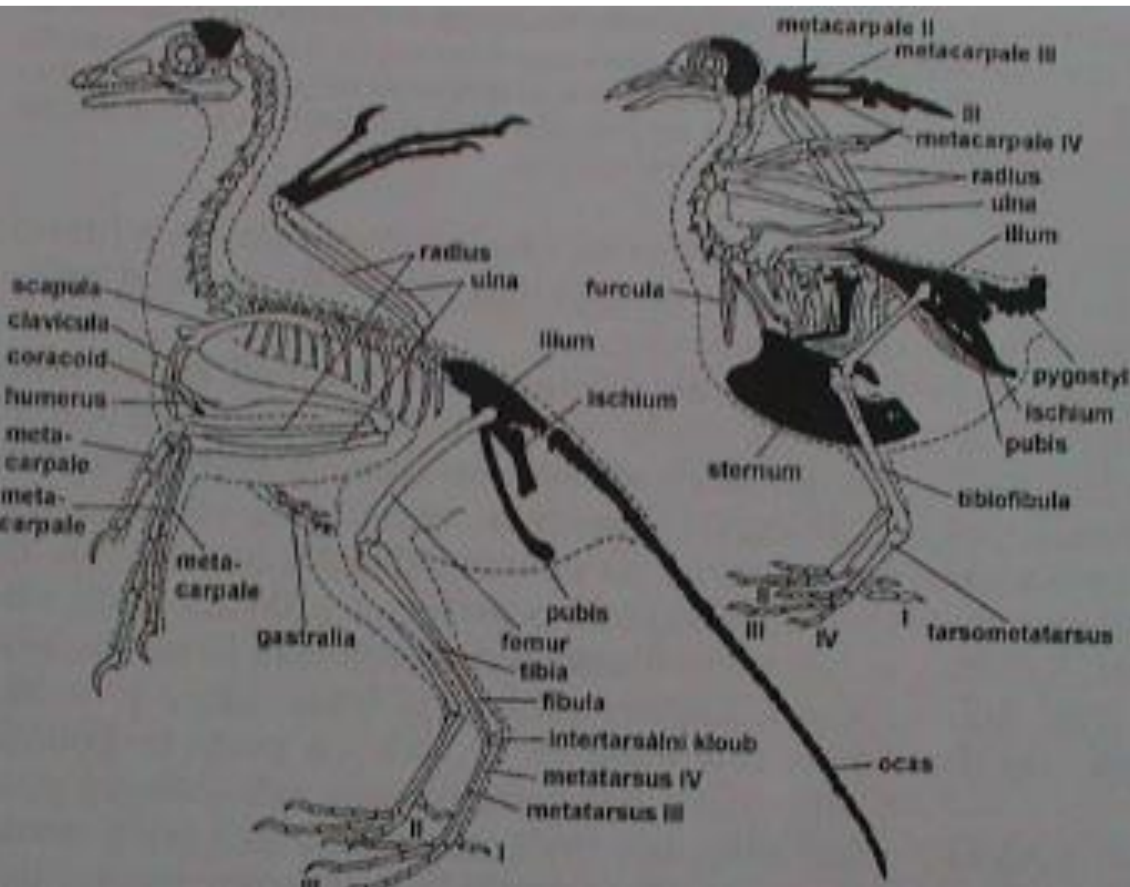

Archaeopteryx lithographica

- je nejznámější fosilní prapták nebo spíše ptákům podobný neptačí dinosaur
- Jura 151-148 miliony let na území dnešního jihovýchodního Německa Eichstätt a Solnhofen
- ryby, kraby, bezobratlé a snad i drobní savci.
- 40-50 cm
- měl shodně znaky ptáků i teropodních dinosaurů. Jeho peří bylo velmi podobné peří holubímu, klouzavý let
- 1861 a brzy se stal oporou Darwinova evolučního učení (jako chybějící článek mezi ptáky a plazy).

Plesiomorfie

zuby, amficoelní obratle,
malé sternum, žebra bez výběžků,
nesrostlé zápěstí a zánartí
3 volné prsty s drápy, ocas

Apomorfie

ptačí pera, křídla, furkula,
redukovaná fibula, tibiotarsus,
částečná pneumatizace
již u Maniraptorů

Další druhohorní praptáci

svrchní trias

Protoavis texensis – Texas

svrchní jura

kombinace plazích a ptačích znaků

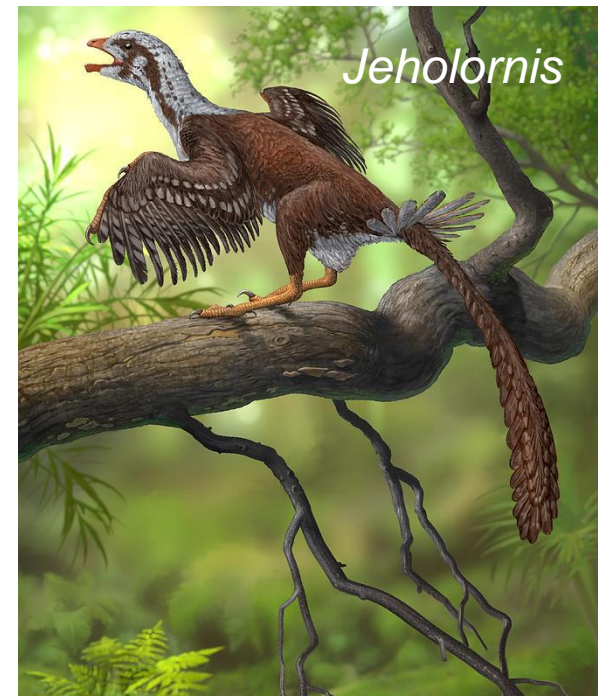
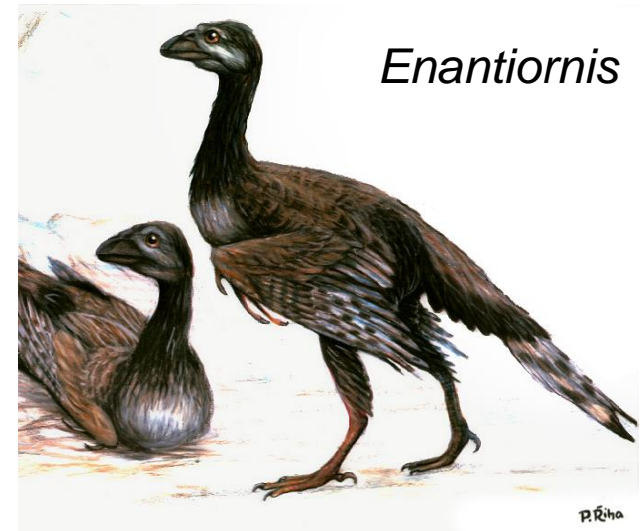
Protoarcheopteryx (Čína), *Rahonavis* (Madagaskar) - slepá větev

Enantiornithes

Enantiornis, *Concornis*, velikost vrabce až
jestřába, kompetice s pterosaury

Sinornis, *Jeholornis* (Čína)

Iberomesornis (Španělsko), pygostyl

Druhohorní praví ptáci

Odontognathidae, Carinatae

S-Amerika, ze svrchní křídy

endotermní, crista sterni, ocas ptačího typu

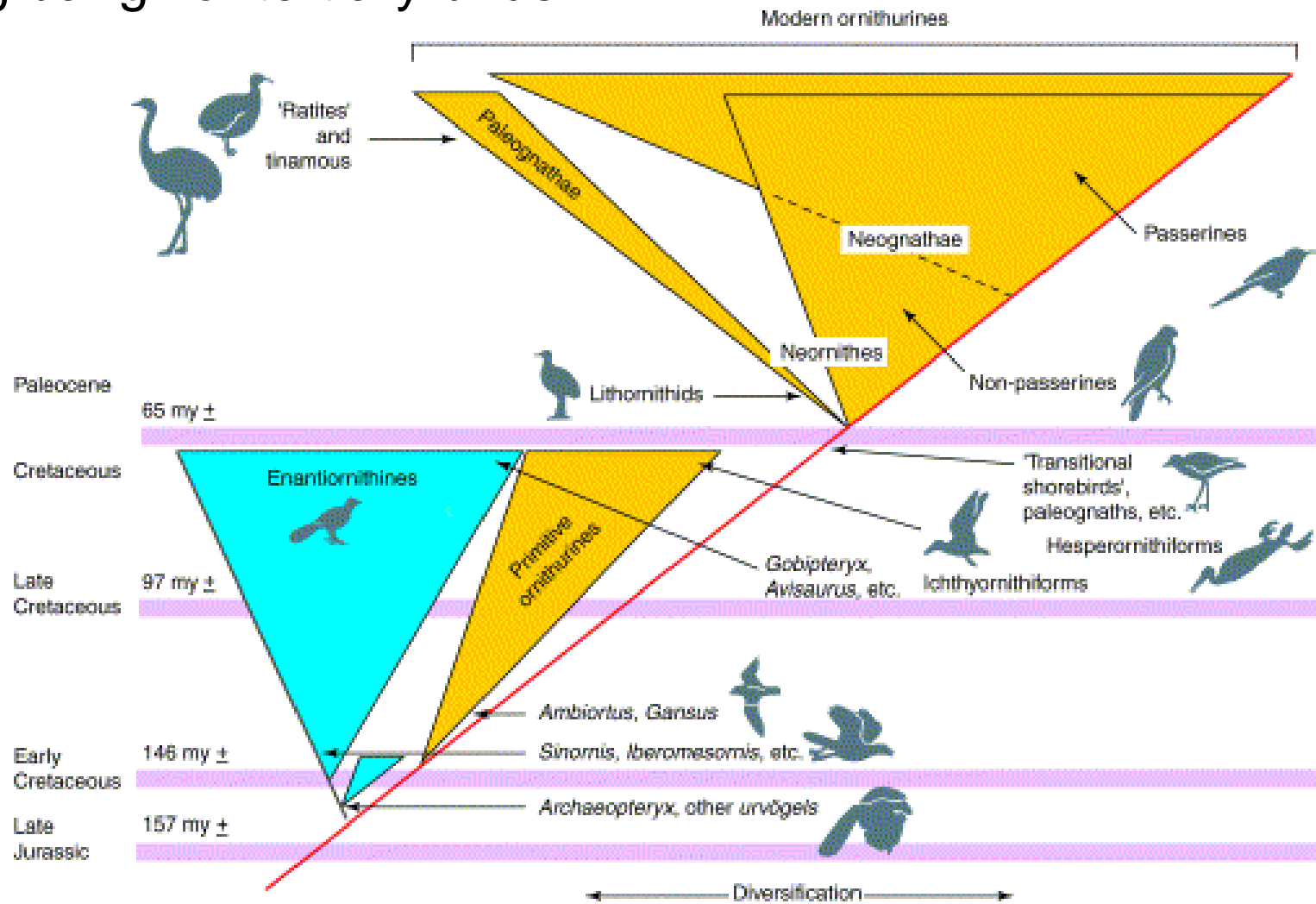
zuby v alveolách nebo brázdách čelistí

- *Hesperornis* – neschopný letu, potápivý

- *Ichthyornis* - letec

Big bang' for tertiary birds

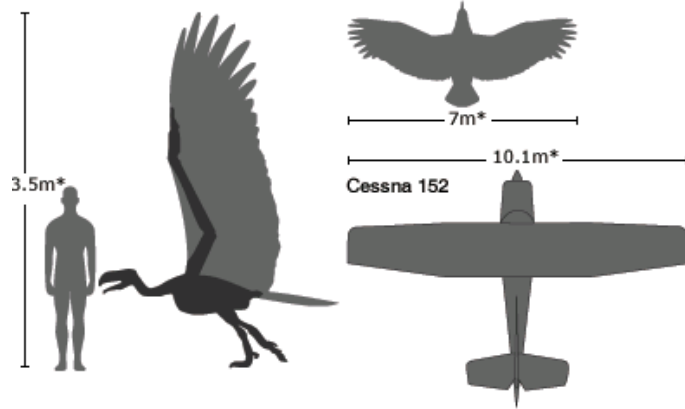

Neognathae, třetihorní ptáci

Argentavis magnificens

rozpětí 8m, 80 kg

THE BIGGEST KNOWN FLYING BIRD - ARGENTAVIS MAGNIFICENS

* approx

SOURCE: Chatterjee et al

Diatryma gigantea

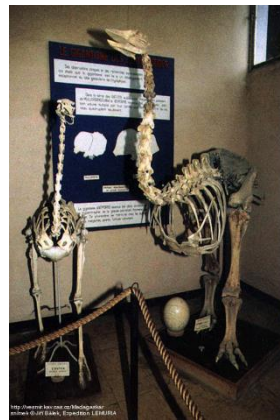

Palaeognathae, třetihorní ptáci

Aepyornis, *Dinornis*=*Moa*

býložraví, Madag., N.Zeland

vyhubeni člověkem

Neognathae

druhotně nelétaví

Raphus cucullatus - dronte mauricijský

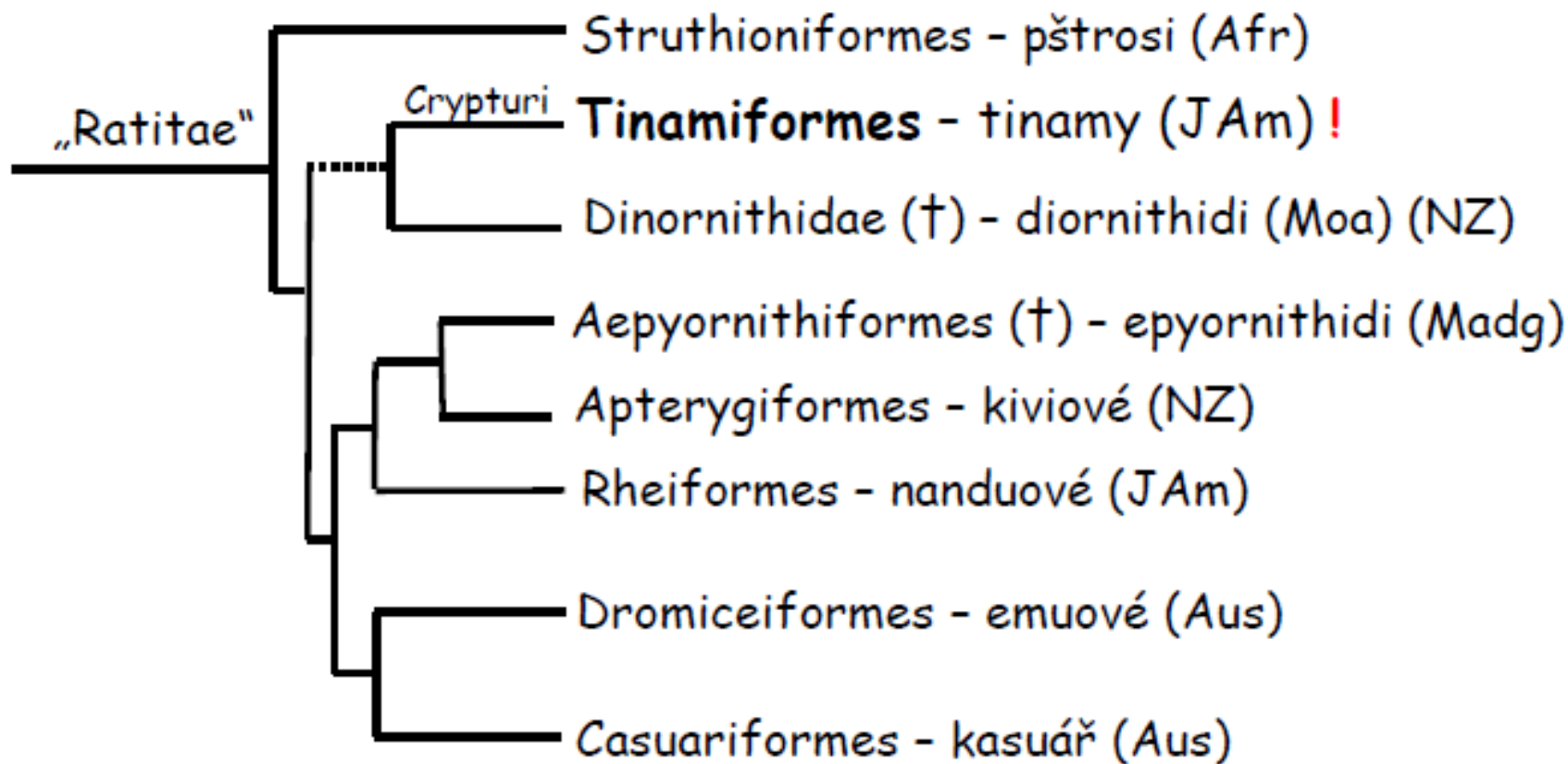
= *Didus ineptus* - blboun nejapný

vyhuben v 17.st, asi 100 let po svém objevu

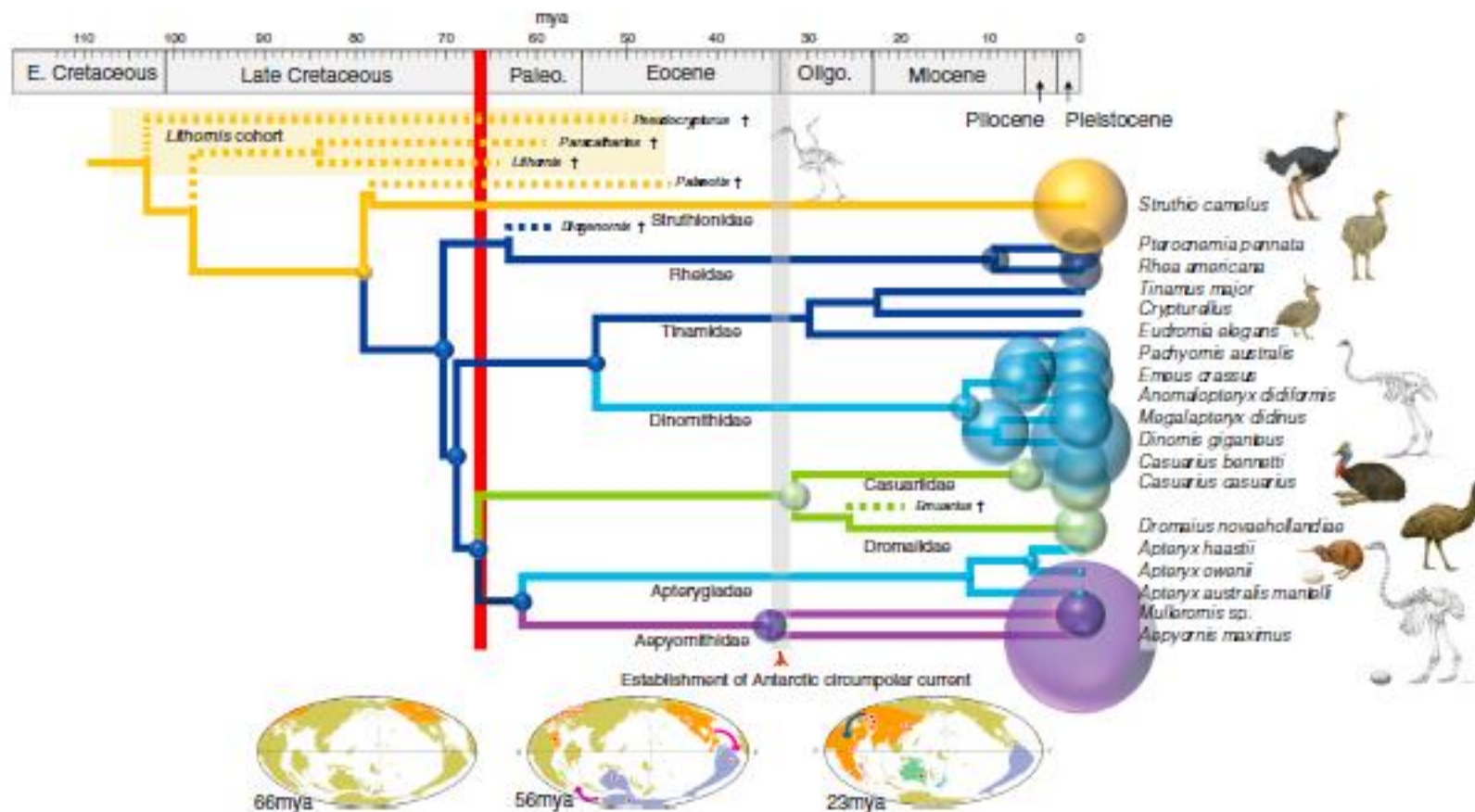

Eoaves - Palaeognathae – „RATITAE (běžci)“

recentní zástupci

Eoaves 14/57 druhů, Palaeognathae, Ratitae, běžci

Figure 4. Palaeognathae Genomic Time Tree and Body Size

Size of a circle on a given node is proportional to estimated body weight (Table S5). The phylogenetic positions of fossil species are indicated by dashed lines (their divergence times are arbitrary). The colors of the branches indicate geographic distribution. Hypothetical ancestral distribution and fossil records of the palaeognaths are indicated on the paleomaps (triangles indicate volant birds; squares indicate ratites; detailed information on fossil records is shown in DataBaseTable1 and DataBaseFig4 (<http://aepyornis.paleogenome.jp/>)). The thick red vertical line indicates the K-Pg boundary. The paleomaps were downloaded from <http://www.ods.nu/odsrv/services/paleomap/paleomap.html>. Illustrations by Takashi Oda. See also Figure S3 and Table S5.

Struthioniformes - pštrosi

- největší recentní, neschopni letu, velká křídla, zachované letky
- jen dva prsty – silný 3. a slabší 2.
- na hrudní kosti nemají hřeben, chybějí klíční kosti
- mají velká slepá střeva
- moč a trus vylučovány samostatně
- samec má penis, obstarává hlavní péči o mláďata

Struthio camelus – pštros dvouprstý

Tinamiformes - tinamy (9/47)

Krátká křídla, špatný let, pneumatizace kostí, crista sterni, ale bez processu uncinati, redukováná rýdovací pera, u krycích per se paprsky spodních řad na konci spojují, stř. a J Amerika, inkubuje samec, rostlinná potrava, pralesní-stepni, fosilní Pa-Eo NAm, Eu (*Lithornis*), podobní kurům

tinama chocholatá

Rheiformes - nanduové

- zachované letky, ale bez ocasních rýdovacích per
- nelétaví
- tři prsty
- hřeben hrudní kosti chybí, zachovaná pneumatizace
- polygamní
- M pečuje o snůšky

Rhea americana –
nandu pampový
nandu Darwinův-menší

některá vajíčka mimo
hnízd, která začnou
posléze hnit a tím
přilákají mouchy,
kterými se pak samec
a později i kuřata živí

Casuariiformes - kasuáři

kasuár přilbový

- *Casuaris casuarius*

Redukovaná křídla, bez letek a
rýdovacích per, měkká dvojitá pera s
velkým paostnem, Australie a N. Guinea
nehtovitý dráp - obrana

Dromiceiformes – emuové

emu australský-hnědý - *Dromaius novaehollandiae*

2. největší žijící pták, Austrálie, Tasmánie, až 35 let
farmy, chov na maso, 47,9 km/h

Apterygiformes – kiviové NZel 3 spp.

1-4 kg pralesní, nelétaví, krátký krk, max red. křídel (jen 1 prst), srůst coracoid –scapula), bez clavicul a crista sterni, 4 prsty, peří – chybějí paprsky (vzhled srsti), tenký zobák, nozdry na špičce, hmyzožraví, noční, max. vel. vaječ (až 25% váhy těla), 1-2 ve snůšce, inkubuje samec (78-82 dní), juv. extrémně nidifugní

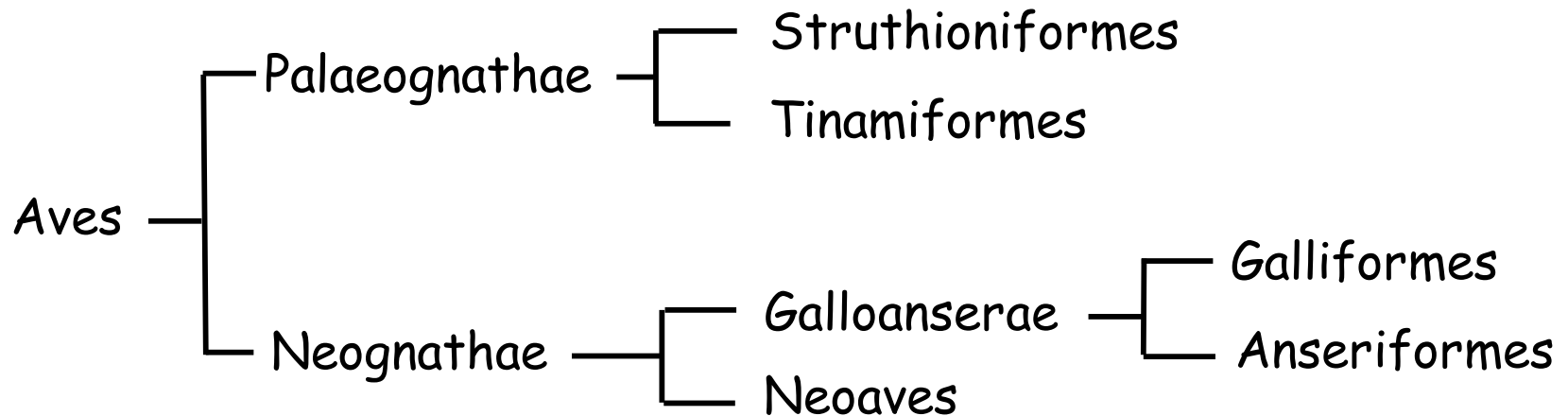
kivi jižní

kivi jižní (*Apteryx australis*)
kivi Haastův (*Apteryx haastii*)
kivi Owenův (*Apteryx owenii*)
kivi hnědý (*Apteryx mantelli*)
kivi okaritský (*Apteryx rowi*)

Moderní ptáci

system Neoaves nejednotný, sporná monofylie a příbuznost některých skupin

Anseriformes-vrubozobí (45/160)

Anhimidae-kamišovití(2/3)

bez plovacích blan, podobní kurům, na křídle rohovitá ostruha, nemají penis, herbivorní, bažiny a stojaté vody J Ameriky

Anatidae-kachnovití(43/157)

zploštělý zobák s rohovitými lamelami po stranách a nehem na špici, plovací noha, nejdelší 3. prst, syrinx s rezonátorem, samci s velkým penisem

1) Cygninae-labutě

2) Anatinae-a) Anserini-husy

husa velká

berneška

b) Anatini-kachny (plovavé a potápivé)

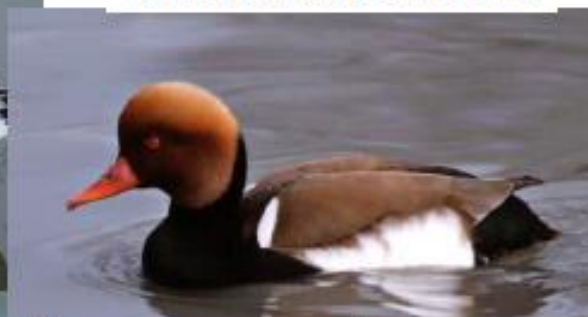
husice liščí

kachna divoká
- *Anas platyrhynchos*

čírka modrá

zrzohlávka rudozobá

lžičák pestrý

čírka obecná

polák velký - *Aythya ferina*

polák chocholačka

kajka mořská

kachnička mandarinská

morčák bílý

morčák prostřední

morčák velký - *Mergus merganser*

Galloanserae

Galliformes – hrabaví

cca 290 druhů

silné hrabavé nohy, pozemní, velké vole

velké snůšky, sex. dimorfismus

nidifugní

taboni, hokové, krocani, tetřevi, kuří

křepelové, perličky

tabon holubí

bažant obecný

páv korunkatý

koroptev polní

křepelka polní

orebice horská

Galliformes - hrabaví (58/214)

Phasianidae - bažantovití (+ tetře -
vovítí, krocanovití ...)

Numididae - perličkovití (4/6)

Cracidae - hokovití (11/50)

krocan

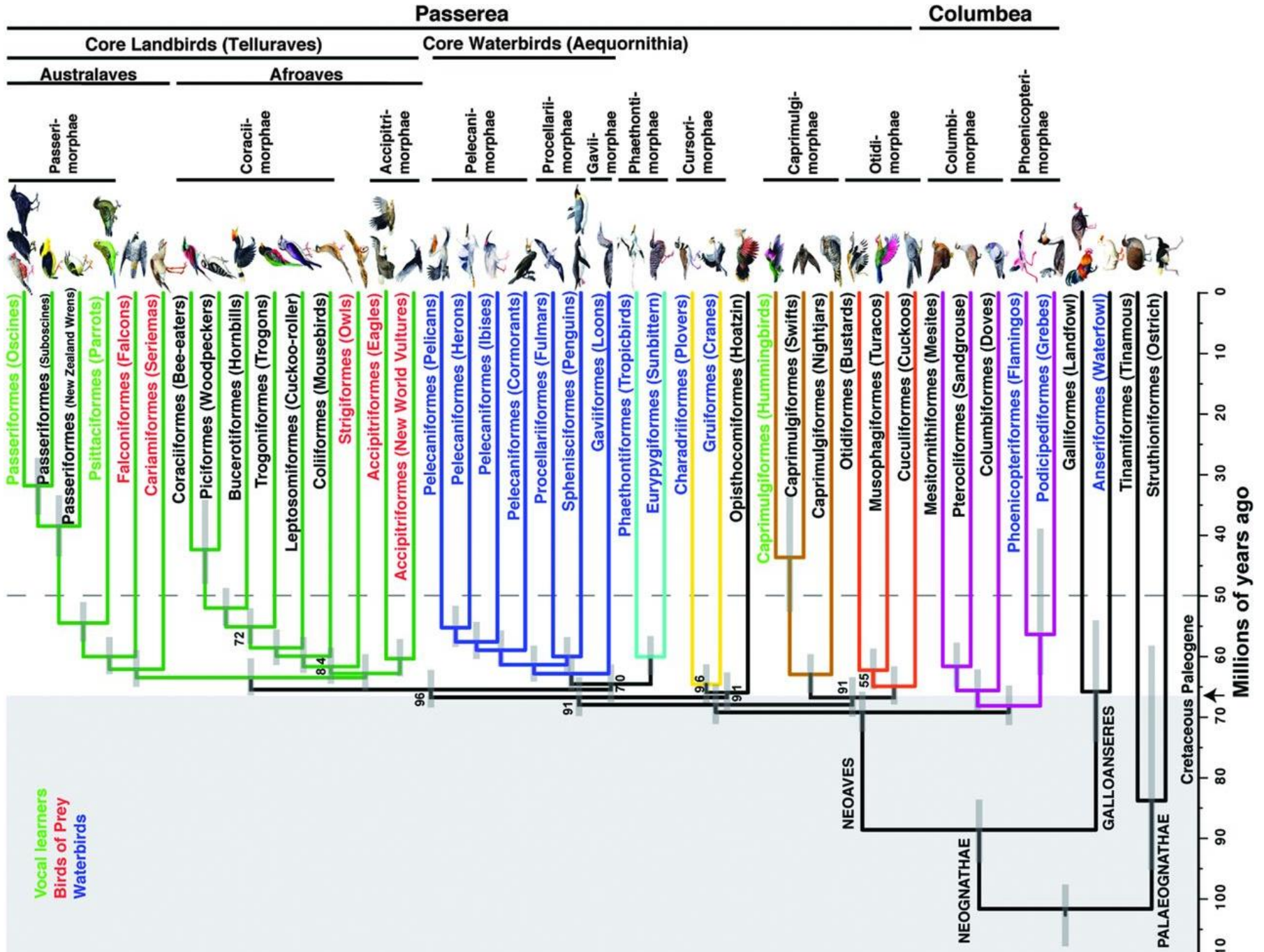

tetřívek

Taboni a hokové
= Craciformes

Caprimulgiformes – lelkové

100 druhů, noční, plody a hmyz
rozeklaný zobák, krypse
gvačaro jeskynní – echolokace
g. plodožravý – olej. palma
potu, lelkoun, lelek

Apodiformes – svišťouni

Apodidae – rorýsovití (18/102)

letci, veslovací let. krátká plachtění, crosta sternii, dlouhé ruční letky, pamprodactylní noha, hmyzožraví, dutiny ve skalách i stromech, salangany, Callocalia JV Asie, jedlá hnízda a echolokace rorýs obecný

Trichiliidae – kolibříkovití (328)

výborní letci, vířivý let, sedací noha, trubice-zobák

nektarivorní, polenivorní i insektivorní
ornitofilie

Cuculiformes – kukačky

zygodaktylní noha s vratiprstem, krátký běhák (sedací noha), dlouhá křídla, hnízdní parazitismus

Musophagiformes-turakové (6/23)

Afrika, les, červený turacin (na letkách) a zelený turakoverdin – unikátní pigmenty, semeno-a plodožraví, řazení ke kukačkám

Otidiformes – dropi

Otididae – dropovití (10/25)

Stepní, bez palce, semenožraví, tok, polygamní
drop velký

Columbiformes -měkkozobí (40/308)

Měkké ozobí, sedací nebo kráčivá noha, velké dvoudílné vole, malá slepá střeva - semenožraví, zašpičatělá křídla, chybí kostrční žláza -drobivý prach, sání vody, při spánku zatahují hlavu, nidikolní mláďata

Pterocliiformes – stepokurové (2/16)

Podobní kurům, holubí zobák, příbuznost? krátké nohy

stepokur krásný – Francie, Turecko, stř. Východ po Pakistán

Mesitornitiformes-mesitové

Mesitornidae-mesitovití (2/3), Madagascar

Mesitornis unicolor–mesit hnědý

Monias benschi– monias Benschův

Gruiformes - krátkokřídlí (59/203)

Rozmanitá skupina, spec. úprava karotid, opeření u kloaky, běhavá, lemovaná, brodivá noha, palec vysoko postavený nebo chybí, chybí vole, převážně v mokřadních biotopech, hnízdí na zemi, nidifugní mláďata

Rallidae-chřástalovití(33/134)

Krátká zakulacená křídla, mokřadní biotopy, zboku stlačené tělo, mláďata s červenými temeny, brodivá nebo lemovaná noha, omnivorní

chřástal vodní - *Rallus aquaticus*

slípka zelenonohá - *Gallinula chloropus*

lyska černá - *Fulica atra*

Gruidae-jeřábovití(4/15)

složité tok, nesedají na stromy, migrace

jeřáb popelavý - *Grus grus*

jeřáb japonský

jeřáb královský

Gaviiformes – potáplice

S Evropa, Asie, Amerika, 5 druhů
vodní, rybožravé, plovací blána
pelichají na moři, nidifugní
potáplice lední

Sphenisciformes – tučňáci

17 druhů, Antarktida, S Oceánie
nelétaví, plné kosti, mohutná crista sterni
nekompletní tarsometatarsus
rychle plavou, tukové vrstva, nidikolní,
Nepohyblivý loket, potápí se max. 80 m

tučňák císařský,
t. Humboldtův, galapážský - nory

Procellariiformes – trubkonosí

ca 90 druhů

adaptace k plachtění, mořští,
kosmopolitní, rybožraví, trubicovité nozdry
supranasální žlázy, výborný čich
olejová tekutina v žaludku – krmení, obrana
monogamní
albatros, buřňák, buřňáček, buřník

Ciconiiformes – čápi (6/9)

Klapání zobákem, rovný krk v letu

čáp bílý - *Ciconia ciconia*

marabu

čáp černý - *Ciconia nigra*

Pelecaniformes - pelikáni

Pelecanidae – pelikánovití (8)

Ardeidae - volavkovití (18/63) veslovací noha úzký klínovitý zobák - harpunování, v letu S-krk

bukač velký
- *Botaurus stellaris*

bukáček malý -
Ixobrychus minutus

volavka stříbřitá - *Egretta garzetta*

kvakoš noční - *Nycticorax nycticorax*

Threskiornithidae – ibisovití (14/33)

zobák tenký ohnutý nebo plochý na konci lžícovitě rozšířený, v letu natažený krk,
lov bezobratlých v bahně nebo cezení planktonu
brodivá noha

Suliformes – komoráni a terejové

Phalacrocoracidae - kormoránovití (39)

veslovací noha

Fregatidae - fregatkovití (5)

fregatka

Sulidae - terejovití (9)

terej

anhinga

Anhingidae - anhingovití (2)

Podicipediformes – potápky

19 druhů – kosmopolitní
vodní, potápějí se, lem na prstech
husté peří, kostrční žláza, plovoucí hnízda,
polokrmiví, nápadný tok, tažní
potápka roháč, potápka malá

Phoenicopteriformes – plameňáci

5 druhů, Afrika, S Amerika, JZ Evropa

úprava zobáku, dlouhé nohy

filtrace koryšů, barva

plovací blána, kuželovitá hnízda, kolonie

krmí mláďata sekretem z volete

na čelistech i na jazyku lamely, bez palce, rud.

penis, dlouhá slepá střeva, kolonie u slaných

jezer a v mořských zátokách

nejasně postavení

Phoenicopterus – Camarque

Phoenicoparrus – Andy, slaná jezera

plameňák Jamesův

plameňák růžový

Charadrii – „bahňáci“, dlouhokřídlí

vodní biotopy, malý palec, bez volete, s dlouhým slepým střevem, v ČR hnízdí 18, protahuje 15 druhů.

bahňáci (50/220): brodivá noha, štíhlí s dlouhými křídly
ostnákovití (6/8) - dlouhé tenké prsty
tenkozobcovití (3/10) - dlouhý tenký zobák, dlouhé nohy
dytíkovití (1/9), ouhorlíkovití (5/17)

perepelovití - Turnicidae (2/16), stepní, podobní křepelkám (V As, Afr, Aus), dříve ke krátkokřídlým Gruiformes

kulíkovití

slukovití

koliha velká

vodouš rudonohý

břehouš černoocasý

Lari - rackové (16/105): plovací noha, dlouhá úzká křídla
 - dynamické plachtění, převládá ruční část křídla, chaluhovití
 (2/7), rackovití (6/51), rybákovití (7/44), alkovití

racek chechtavý

Opisthocomiformes - hoazini

JAm

Trogoniformes – trogoni

37 druhů, tropy mimo Austr.

kvesal nádherný

ocasní pera-obchod

pralesy, krátká křídla, dlouhý ocas
měna - quetzal

Accipitriformes – dravci

Cathartidae – kondorovití (5/7)

slabá horní čelist zobáku, výborná čich, statické plachtění, Am

Sagittariidae – hadilovovití (1)

dlouhé nohy, běh

kondor královský - *Sarcoramphus papa*

hadilov pisař - *Sagittarius serpentarius*

kondor andský - *Vultur gryphus*

Afrika

Accipitridae – krahujcovití (233) – nemají zejk
supi

sup bělohlavý - *Gyps fulvus*

sup mrchožravý - *Neophron percnopterus*

sup hnědý
- *Aegypius monachus*

orlosup bradatý
- *Gypaetus barbatus*

orli

orel skalní

orel mořský

orlík kejklíř
JAfr

orel opičí (Filipíny)

luňák červený – *Milvus milvus*

moták pochop – *Circus aeruginosus*

káně lesní - *Buteo buteo*

jestřáb lesní
- *Accipiter gentilis*

krahujec obecný - *Accipiter nisus*

Strigiformes – sovy (205)

příbuzní dravcům (nebo lelkům), noční predátoři, oči ve frontální rovině, spáry s vratiprstem, měkké okraje obrysových per, orientace sluchem, mrkají horním víčkem, bez volete, dlouhá slepá střeva, tvorba vývržků, cizí hnízda nebo hnízdní dutiny, nidikolní mláďata.

Tytonidae – sovovití

© - lubertur - lilasek

sova pálená - *Tyto alba*

Copyright, Smithsonian Institution, 2002

Strigidae – puštíkovití

puštík bělavý

puštík obecný - *Strix aluco*

Bucerotiformes – zoborožci

syndactylní noha, dutiny, Af

Piciformes – šplhavci

400 druhů, zygodactylní
bez volete, prachu, dlouhá jazylka
tukan, medozvěstka, datel

Picidae - datlovití

Indicatoridae - medozvěstkovití

Rhamphastidae - tukanovití

Coraciiformes – srostloprstí

200 druhů, kosmopolitní, sběrná skupina, syndactylie 2+3, 3+4 dutiny, monogamní, bez volete, prachu, ledňáček, vlha, mandelík, dudek

Falconiformes – sokoli

290 druhů, kosmopolitní
zahnutý zobák, ozobí, silné nohy, krátký běhák
spár, teritoriální, nidikolní
karančo, sokol, poštolka, ostříž

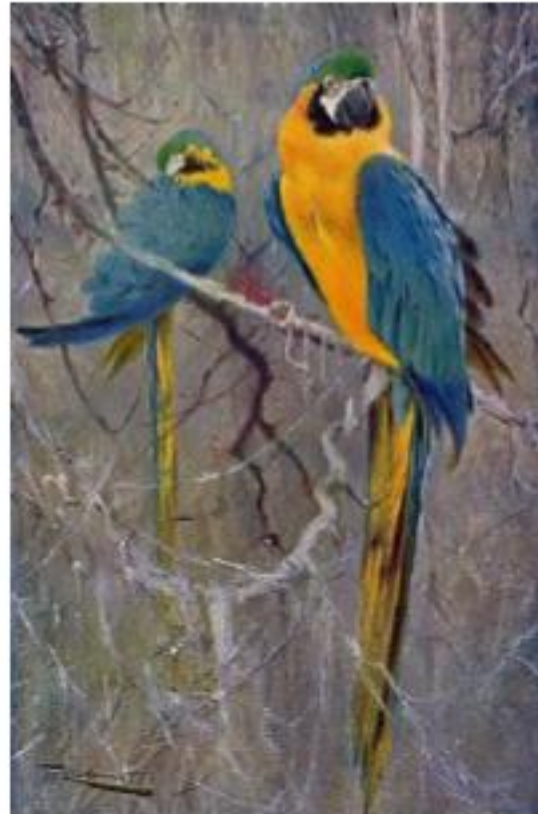

Psittaciformes - papoušci (80/353)

Velký zobák, horní hákovitě zahnutý, kloubně spojený s mozkovnou, zygodaktylní noha, šplhání s pomocí zobáku, velké vole, ale bez slepých střev, prudký let jen na krátké vzdálenosti, plodo- a semenožraví - přidržování potravy nohou (maso - kea Nestor), velký telencephalon, drobný prach, zakrnělá kostrční žláza

kakadu

ara

andulka

Passeriformes - pěvci

Malí až střední, vesměs stromoví, nidikolní mláďata

Suboscines (13-14 čeledí)

Eurylaimidae - lobošovítí (14) - spojené šlachy ohýbačů

Tyrannidae - tyranovítí (400) nezávislé prsty, Jam

Oscines - zpěvní (859/4550)

Nezávislé prsty, 2-3 páry zpěvných svalů,

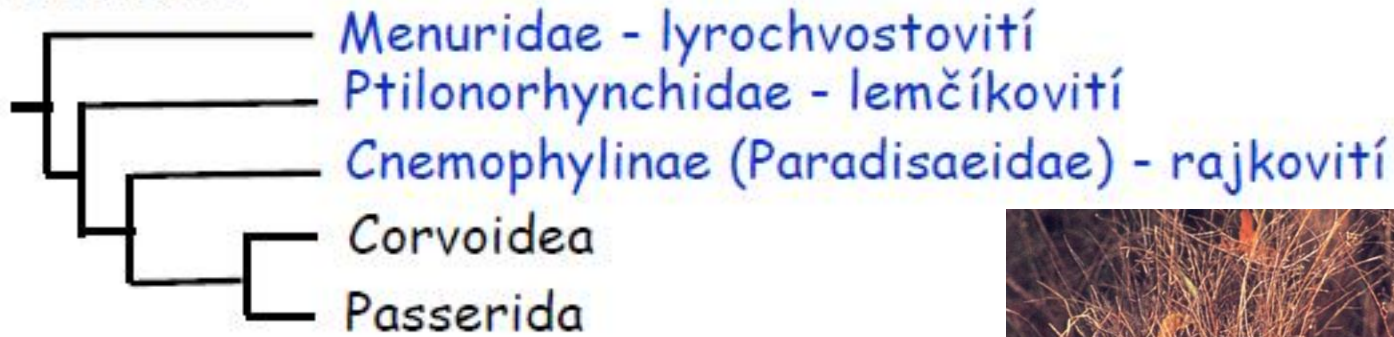
Austrálie Menuridae - lyrochvostovítí (2)

Nezávislé prsty, 7-9 párů zpěvných svalů, 40 čeledí

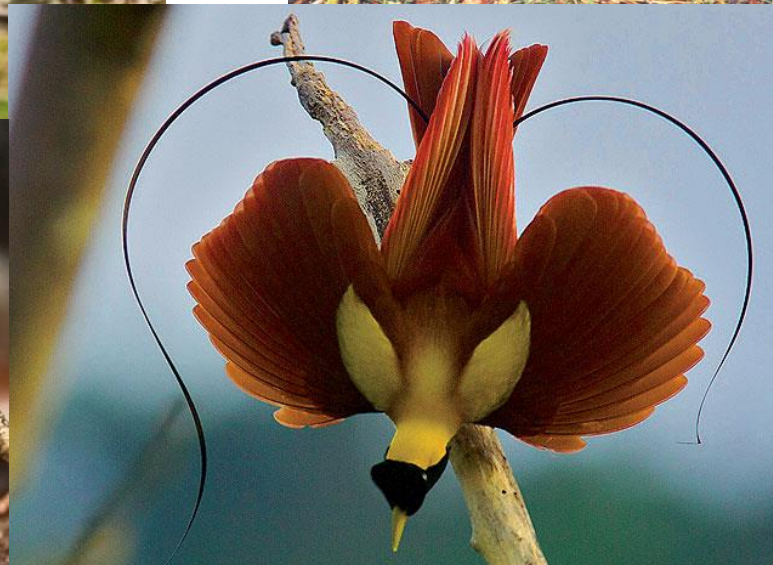
Ptilonorhynchidae - lemčíkovítí

Cnemophylinae (Paradisaeidae) - rajkovítí

Oscines

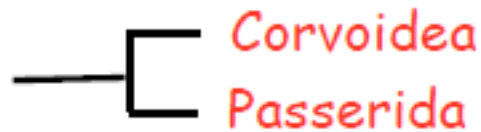

Aus
PNG

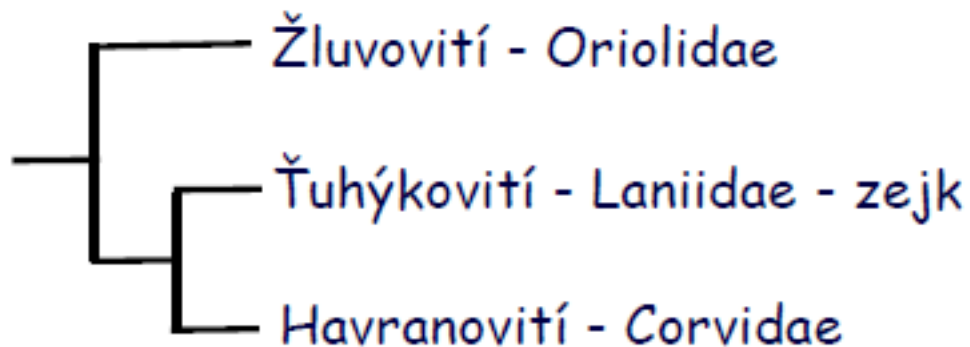

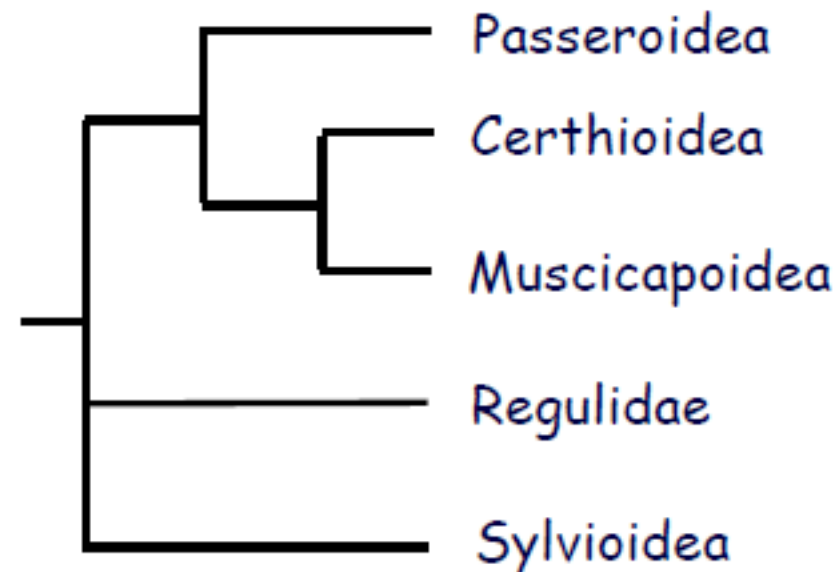
Oscines - zpěvní

Corvoidea - převážně Nový svět

Passerida - Starý svět

Ödeen et al. (2011)

